

Diplomová práce

2014

Magdaléna Martinková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Současný neonacismus v České republice a jak o něm informují vybraná česká média
– MAXQDA analýza**

Magdaléna Martinková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

Současný neonacismus v České republice a jak o něm informují vybraná česká média

– MAXQDA analýza

Magdaléna Martinková

Vedoucí práce:

Mgr. Lubomír Lupták Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Lubomíru Luptákovi Ph.D. za čas a rady, které mi k této práci věnoval. Dále děkuji za jeho toleranci, velkorysost a pochopení mého přístupu k práci. Děkuji za podporu a povzbuzení mé rodině, která mě motivovala nezahodit studium. V neposlední řadě také děkuji spolužákům, bez kterých bych již dávno nebyla studentkou.

Obsah

1. ÚVOD	6-8
2. TEORETICKÁ ČÁST	
2.1 žhářský útok ve Vítkově	9-13
2.1.1 shrnutí	13
2.2 Teorie morální paniky	14
2.2.1 koncept Jaromíra Volka	14-16
2.2.2 koncept Kennetha Thompsona	16-17
2.2.3 koncept Ericha Goodeho a Nachmana Ben-Yehudy	18
2.2.4 koncept Stanleyho Cohena	19-25
2.2.5 shrnutí	26
2.3 Symbolický interakcionismus	27-30
2.3.1 symbolický interakcionismus v reakcích na žhářský útok	30-33
2.3.2 shrnutí	34
2.4 Teorie sekuritizace	34
2.4.1 koncept Barryho Buzana, Ole Wævera a Jaapa de Wilde	35-38
2.4.2 koncept Davida L. Altheida	38-53
2.4.3 koncept Holgera Stritzela	54-56
2.4.4 koncept Michaela C. Williamse	56-58
2.4.5 koncept Didiera Biga	59-60
2.4.6 shrnutí	60
3. PRAKTICKÁ ČÁST	
3.1 kvalitativní výzkum	61-63
3.2 analýza výsledků získaných prostřednictvím MAXQDA	63-67
4. ZÁVĚR	67-73
5. SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	
6. RESUMÉ	

1. ÚVOD

Neonacismus a s ním spojená extrémně pravicová hnutí jsou problémy, jež posledních několik let plní stránky českých médií. Zásadní zlom nastal při rasisticky motivovaném útoku neonacistických žhářů ve Vítkově, kteří vhodili do domu romské rodiny zápalnou láhev. Tato událost prudce zvýšila mediální pozornost věnovanou tomuto problému a stimulovala zájem médií o moderní extremistické skupiny a o možnou narůstající rasovou nesnášenlivost.

Má práce si klade za cíl zjistit jak, a případně v čem, se změnilo informování českých médií o neonacismu a pravicovém radikalismu. Bude se soustředit především na změny v reprezentaci neonacismu jako závažného sociálního a politického problému, jež proběhly v souvislosti s vítkovským útokem, jeho vyšetřováním a následným soudním procesem.

. Analyzovat budu korpus tvořený články z dominantních tištěných a digitálních médií s celostátním záběrem (Lidové noviny, Hospodářské noviny, Blesk, servery iDnes.cz, Novinky.cz a Aktualne.cz), které byly věnované projevům neonacismu a extrémismu v České republice v období let 2009 a 2010, tj. před útokem ve Vítkově, při hledání žhářů a následně v době „po Vítkově“. Korpus bude zpracován za pomoci postupů CAQDA (Computer Assisted Qualitative Data Analysis) a využiju při tom softwarový nástroj MAXQDA. Analýzu dat provedu s pomocí tzv. smíšených metod (tj. kombinace kvalitativních a kvantitativních postupů), jež skloubí postupy kvalitativní formální obsahové analýzy, strukturální obsahové analýzy a kvantitativní textové analýzy.

Při analyzování jednotlivých článků budu hledat odpovědi na několik otázek: Jak moc se média věnovala problematice neonacismu před žhářským útokem? V jaké souvislosti o současném neonacismu informovala? Jak konkrétně informovala média o samotném žhářském útoku? Které z vybraných médií věnovalo tématu největší prostor?

V úvodu práce nejprve představím událost, kterou média popisují jako „žhářský útok“, která se odehrála v noci z 18. na 19. dubna v roce 2009, kdy ve městě Vítkov na Opavsku čtyři muži prosazující neonacismus zapálili pomocí tří zápalných lahví dům, kde bydlela romská rodina. Následkem požáru byli

zranění tři lidé, kteří byli v tu dobu uvnitř. Nejvážněji byla zraněná tehdy dvouletá Natálie, která utrpěla popáleniny třetího a čtvrtého stupně na víc než 80-ti procentech těla.

Za útok byli před Krajský soud v Ostravě postaveni čtyři mladí radikálové. V říjnu 2010 dostali za útok tresty od 20 do 22 let vězení. David Vaculík, Ivo Müller a Jaromír Lukeš byli odsouzeni na 22 let vězení, Václav Cojocararu na 20 let. Soud je uznal vinnými z pokusu o vraždu a poškozování cizí věci ve spolupachatelství. Po odvolání pachatelů snížil v březnu 2011 Vrchní soud v Olomouci Müllerovi trest na 20 let, ostatním tresty potvrdil. Loni v prosinci pak Nejvyšší soud odmítl dovolání pachatelů. Proces tím ale neskončil. Někteří odsouzení se obrátili na Ústavní soud v Brně. Pokud by ten stížnostem vyhověl, musel by se celý proces opakovat.

V práci budu pracovat s tezí, že podle mého názoru byla v médiích žhářskému útoku ve Vítkově věnována až nadměrná pozornost a též s myšlenkou, že česká média samotnou událost přenášela veřejnosti s přílišným objemem prostoru na úkor jiných zpráv. Tuto tezi uchopím prostřednictvím teorií morální paniky Stanleyho Cohena. Teorii využiji při interpretaci mediálního poprasku vytvořeného za účelem vyzdvihnutí specifické role současné masmediální dynamiky při produkci signifikantních reprezentací.

Sociolog Stanley Cohen přišel s teorií morální paniky ve svém díle *Folk Devils and Moral Panic: The Creation of the Mods and Rockers*, ze kterého budu vycházet ve značné části úvodních pasáží této práce. V rámci konceptu morální paniky představím nejenom pojetí Cohenovo, které koncept definuje jako situaci, kdy je „nějaká událost, osoba či skupina lidí označena za hrozbu sociálních hodnot a zájmů“ (Cohen, 2011: 9), ale zmíním taky pojetí teorie morální paniky autorů Jaromíra Volka (*Konstrukce morální paniky a sociální exkluze*), Kennetha Thompsna (*Moral Panic*) i autorů Ericha Goodeho a Nachmana Ben-Yehudy (*Moral panics: The Social Construction of Deviance*).

Teorii morální paniky následně zasadím ještě do širšího rámce symbolického interakcionismu. Zde budu čerpat hlavně z publikace Nancy J. Herman a Larryho T. Reynoldse *Symbolic Interaction: An Introduction to Social Psychology* a využiji například i studii Jeon Yun-Hee s názvem *The application of grounded theory and symbolic interactionism*.

Na tyto dvě teorie navážu posledním a z mého pohledu nejzásadnějším konceptem sekuritizace. Právě na této teorii budu jasně demonstrovat moc a schopnost médií v interpretování různých skutečností tak, aby vyvolávaly například atmosféru strachu, napětí nebo nebezpečí. Koncept mi umožní soustředit se na to, jak konkrétní aktéři v kontextu morální paniky vstupují do veřejného diskurzu a představují konkrétní hrozby a referenční objekty související s extremismem a neonacismem.

Pro tuto část práce využiji dvě knihy autora Davida Altheida, a to s názvem *Creating Fear, News and the Construction of Crisis* a *Terrorism and the Politics of Fear*. Dál budu čerpat například z publikace Ronniého Lipschutze *On Security* nebo z díla Michaela Williamse s názvem *Culture and Security: Symbolic Power and the Politics of International Security*. Při práci budu tedy v naprosté převaze používat cizojazyčnou literaturu jak jednotlivých publikací, tak odborných článků.

V praktické části budu čerpat potřebná data a články ze zpravodajských serverů. Pro zkoumání informování českých médií o současném neonacismu jsem si vyčlenila období od začátku roku 2009 do konce roku 2010 z toho důvodu, že žhářský útok ve Vítkově se odehrál v noci z 18. na 19. dubna v roce 2009, a díky tomuto vytyčenému časovému rozmezí budu moct ukázat, jak a v čem se případně proměnil přístup českých médií k problematice neonacismu a extremismu. Čerpat budu z již výše zmíněných vybraných médií a tyto články podrobím CAQDA analýze na základě induktivního kódování významů v těchto člancích.

Cíl práce se pokusím naplnit v poslední části diplomové práce, kde budu získaná data ze softwarového programu MAXQDA analyzovat. Vypíšu a zhodnotím, jak která česká média o problematice neonacismu a extremismu v daném období informovala, jak se jejich jazyk případně měnil, které z médií používá jaké formy informování a jak byla celá událost a následné skutečnosti po ní (například soudní proces) přenášeny a interpretovány médii a co to z mého pohledu znamená.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Žhářský útok ve Vítkově

Jak již bylo zmíněno v úvodu, událost, pro kterou se v médiích vžilo ihned označení „útok“, se stala v noci z 18. na 19. dubna roku 2009 ve Vítkově na Opavsku. Čtyři muži vyznávající neonacismus – Ivo Müller, Václav Cojonaru, David Vaculík a Jaromír Lukeš – zapálili pomocí tří zápalných lahví dům, kde bydlela romská rodina. Následkem požáru byli zraněni tři lidé, kteří v tu dobu byli v domě. Nejvážněji byla zraněna dvouletá Natálie, která utrpěla popáleniny třetího a čtvrtého stupně na víc než 80 % těla - tedy životu ohrožující.¹

Podle informací médií bydlela většina rodiny v domě od roku 1983. Pavel Kudrik – jeden z dospělých, obývajících budovu – se přidal v roce 1999. Vlastnictví domu bylo nejasné v důsledku vysídlení Němců z Československa v roce 1945 a následného stažení sovětských vojsk o pět-a-čtyřicet let později. Několik dnů před žhářským útokem zdědilo dům šest osob žijících v Německu. Napadená rodina neměla údajně o probíhajícím dědickém řízení informace a noví vlastníci neměli žádný zájem na vykonávání jakýchkoli vlastnických práv na této budově. Ve skutečnosti jej chtěli přímo předat do vlastnictví církve, což je ale podle českého práva nemožné, jelikož musí nejprve být vypořádáno dědické řízení. Napadená rodina věřila, že dům byl zakoupen před 40-ti lety jejich prababičkou, tato transakce však zápisem do katastru doložena není.²

Podle vyšetřovatelů pachatelé útoku vhodili krátce před půlnocí 18. dubna tři benzínem plněné zápalné lahve do Romy obývaného domu v Opavské ulici č. p. 58 ve Vítkově, kde tou dobou spalo 8 lidí. V důsledku útoku byli popáleni Anna Siváková, Pavel Kudrik a nejzávažnější popáleniny utrpěla jejich dvouletá dcera Natálie. Samotný dům pak do základů vyhořel.³

---

¹ Natálka popálená při žhářském útoku na rodinu Romů chodí do školky, článek z 16. 4. 2014, dostupný na: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/natalka-popalena-pri-zharskem-utoku-na-romu-chodi-do-skolky/1068592>, 17. 4. 2014.

² Svědek, který policii navedl na žháře nevypovídal. Má strach, článek z 20. 5. 2010, dostupný na: <http://www.novinky.cz/krimi/200784-svedek-ktery-policii-navedl-na-zhare-nevypovidal-ma-strach.html>, 17. 4. 2014.

³ Dům na Opavsku zapálily Molotovovy koktejly, vážně popálily malé dítě, článek z 19. 4. 2009, dostupný na: http://zpravy.idnes.cz/dum-na-opavsku-zapalily-molotovovy-koktejly-vazne-popalily-male-dite-1eu-/krimi.aspx?c=A090419_093447_krimi_top, 17. 4. 2014.

Starosta Vítkova Pavel Smolka po žhářském útoku prohlásil, že „nešlo o problémovou rodinu a útok je mu proto nepochopitelným“. V domě, který skončil pak v plamenech, dle jeho vyjádření žila rodina sedm-a-dvacet let. Uvedl taky, že dosud ve městě nezaznamenal žádné extremistické výpady vůči Romům.⁴

Útok na romskou rodinu tvrdě odsoudila jak veřejnost, tak někteří čeští politici. Mimořádná pozornost byla v médiích věnována případu popálené dvouleté dívky. Takto etnicko-rasově motivované násilí vyvolalo ve společnosti vlnu morální paniky (o teoretickém konceptu dále). Tehdejší prezident Václav Klaus útok nazval „surovým odporným zločinem“ a žádal tvrdé potrestání.⁵ Jeho sdělení mělo jako vyjádření hlavy státu značnou váhu a sílu a následně bylo dál médií interpretováno se stejnou razantností. Jádrem následného mediálního rozruchu ohledně této kauzy by mohlo tkvět právě v jeho vyjádření – svým postojem otevřel širokou platformu postojů razantně odmítajících tento čin, a to ať už z rasových důvodů nebo z toho důvodu, že šlo o útok na menšinu a dokonce dítě.

Někdejší premiér Mirek Topolánek vyjádřil „vážné znepokojení nad nárůstem extremismu v České republice“ a zdůraznil „důležitost boje s ideologickým prohloubením extremismu“. Ministr financí Miroslav Kalousek prohlásil: „Pokud někdo vhodí zápalnou láhev někam, kde jsou lidé a děti, tak je to prostě teroristický zločin.“ Ministr pro lidská práva a národnostní menšiny Michael Kocáb útok označil rovněž za „klasický teroristický čin“.⁶

V obou těchto vyjádřeních je znát mnohem radikálnější definování situace ve Vítkově – oba výše zmínění se jej nebáli nazvat „teroristickým činem“. Jdou tedy za hranice „surového odporného zločinu“ (Klaus) nebo „znepokojení nad nárůstem extremismu v ČR“ (Topolánek). Podle mého názoru srovnání s terorismem implikuje mnohem větší závažnost situace a samotný výraz terorismus může být spojen s pocitem strachu, ohrožení nebo nebezpečí.

České romské organizace Sdružení Dženo, ROMEA, Sdružení DAR,

---

⁴ Popálená žena z Vítkova se poprvé od útoku setkala s dětmi, článek z 29. 4. 2009, dostupný na: http://zpravy.idnes.cz/popalena-zena-z-vitkova-se-poprve-od-utoku-setkala-s-detmi-p3s-/domaci.aspx?c=A090429_174440_domaci_abr, 17. 4. 2014.

⁵ Topolánek i Klaus odsoudili útok na Romy. Vláda bude jednat o extremismu, článek z 19. 4. 2009, dostupný na: http://zpravy.idnes.cz/topolaneck-i-klaus-odsoudili-utok-na-romy-vlada-bude-jednat-o-extremismu-1ne-/domaci.aspx?c=A090419_154932_domaci_dp, 17. 4. 2014.

⁶ Topolánek i Klaus odsoudili útok na Romy. Vláda bude jednat o extremismu, článek z 19. 4. 2009, dostupný na: http://zpravy.idnes.cz/topolaneck-i-klaus-odsoudili-utok-na-romy-vlada-bude-jednat-o-extremismu-1ne-/domaci.aspx?c=A090419_154932_domaci_dp, 17. 4. 2014.

Slovo 21, Sdružení Romů Severní Moravy a koordinátor pro romské záležitosti Středočeského kraje Cyril Koky ve společném prohlášení žhářský útok odsoudily velmi ostře jako „ohavný a zbabělý čin“. Ostře kritizovaly „předešlou liknavost státních orgánů i politické reprezentace, která měla podle jejich názoru za následek nárůst extremistických hnutí.“⁷ Podle očekávání se tak tento typ organizací a sdružení na základě etnicity zaměřuje na to, že šlo o útok cílený na Romy, což je pro ně to nejpodstatnější. Zároveň organizace vyzvaly představitele státu a českou veřejnost k „aktivní opozici vůči neonacismu a extremismu v Česku“. Zároveň apelovaly na romskou komunitu, by se nenechala neonacisty vyprovokovat k násilným střetům a neprodleně zorganizovala ochranné hlídky k obraně vlastních rodin.⁸

Zpravodajské servery informovaly, že policie necelé čtyři měsíce po žhářském útoku - ráno 12. srpna 2009 – zadržela 12 lidí, osm z nich bylo následně propuštěno a zbylí čtyři byli obviněni z pokusu o vraždu s rasovým motivem a zároveň na ně byla uvalena vazba. Někteří z nich se k činu doznali. Podle české Antifašistické akce byli obviněni členové aktivní v neonacistických strukturách, jako je Národní odpor nebo Autonomní nacionalisté.⁹

Čtveřice obviněných stanula 11. května 2010 před soudem. Ivo Müller, Václav Cojocar, David Vaculík a Jaromír Lukeš byli nakonec obviněni z pokusu o vraždu a poškozování cizí věci spáchané formou spolupachatelství. Podle obžaloby se dopustili muži jednání, které mělo za cíl usmrtit jiné osoby – a to s motivem etnické příslušnosti těchto lidí. Útok měl být proveden k uctění 120. výročí narození Adolfa Hitlera.¹⁰

Média napsala, že podle obhájců obžalovaných byl dům, který obžalovaní zapálili, ve špatném stavu a měl propadlou střechu a vytlučená okna. Obžalovaní se domnívali, že zapalují neobydlený sklad kradeného zboží.

---

⁷ Kdo nese spoluodpovědnost za žhářský útok ve Vítkově, článek z 12. 5. 2010, dostupný na: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/kdo-nese-spoluodpovednost-za-zharsky-utok-ve-vitkove>, 17. 4. 2014.

⁸ Kdo nese spoluodpovědnost za žhářský útok ve Vítkově, článek z 12. 5. 2010, dostupný na: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/kdo-nese-spoluodpovednost-za-zharsky-utok-ve-vitkove>, 17. 4. 2014.

⁹ Soud začíná rozplétat kauzu žhářského útoku ve Vítkově, článek z 10. 5. 2010 dostupný na: http://zpravy.idnes.cz/soud-zacina-rozpletat-kauzu-zharskeho-utoku-ve-vitkove-p21-/krimi.aspx?c=A100506_200445_krimi_cen, 17. 4. 2014.

¹⁰ Odvolací soud rozhodne v kauze žhářů, článek z 17. 3. 2011, dostupný na: <http://www.novinky.cz/krimi/228035-odvolaci-soud-rozhodne-v-kauze-zharu-z-vitkova-v-patek.html>, 17. 4. 2014.

Ivo Müller a Václav Cojocarů se ale ke žhářství nakonec doznali a rodině se za důsledky svého činu omluvili.¹¹

Rozsudek vynesl soud 20. října - všichni obžalovaní byli uznáni vinnými z pokusu o vraždu a poškození cizí věci. Obrazová média tento proces vysílala živě. David Vaculík, Jaromír Lukeš a Ivo Müller dostali trest odnětí svobody na 22 let, dosud netrestaný Václav Cojocarů 20 let, navíc všichni museli uhradit odškodné. Odsouzení se proti rozsudku na místě odvolali. Odvolací soud následně o dva roky snížil trest Ivo Müllerovi, kvůli spolupráci s vyšetřovateli a projevené lítosti. 15. prosince 2011 potvrdil Nejvyšší soud České republiky tresty nižší instance. Kvůli přímému televiznímu přenosu ze soudního líčení Krajského soudu v Ostravě podali odsouzení David Vaculík a Jaromír Lukeš stížnost k Ústavnímu soudu. Tato žaloba nemá odkladný účinek.¹²

Bylo odvoláno, že podle obhájce Davida Vaculíka Petra Kausta byly vyřčené tresty exemplární: "V průběhu celého jednání jsme namítali procesní vady i porušení práva na spravedlivý proces... Velká část i odborné veřejnosti vnímá, že tresty byly exemplární." Obhájce Jaromíra Lukeše Pavel Pěnkava zatím podle svých slov není přesvědčen o tom, že bude se svým klientem ústavní stížnost podávat: "Spíše jsem si sliboval úspěch od dovolání než od ústavní stížnosti."¹³

David Vaculík a Jaromír Lukeš si mají odpykat 22 let ve vězení, Václav Cojocarů a Ivo Müller dostali dvacetiletý trest. Všichni byli odsouzeni za pokus o několikanásobnou rasově motivovanou vraždu a poškození cizí věci. Vrchní soud v Olomouci při březnovém odvolacím řízení označil uložené výjimečné tresty za přísné, ale nikoliv nepřiměřené. "Je zde vysoký stupeň společenské nebezpečnosti. Nejzávažnější je pohnutka tohoto činu, což je příslušnost poškozených k etnické menšině. Je třeba vyslat jasný signál, že jakákoliv

---

¹¹ Dostupné tamtéž.

¹² Natálka popálená při žhářském útoku na rodinu Romů chodí do školky, článek z 16. 4. 2014, dostupný na: <http://www.ceskenoviny.cz/domov/zpravy/natalka-popalena-pri-zharskem-utoku-na-romu-chodi-do-skolky/1068592>, 17. 4. 2014.

¹³ Žháři z Vítkova si definitivně odpykají výjimečné tresty, článek z 28. 12. 2011, dostupný na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/158360-zhari-z-vitkova-si-definitivne-odpykaji-vyjimecne-tresty/?mobileRedirect=off>, 17. 4. 2014.

trestná činnost, jejíž pohnutkou je odlišnost napadených, bude přísně postihována," uvedl tehdy předseda olomouckého senátu Milan Kaderka.¹⁴

2.1.1 Shrnutí

Média věnovala události, která se ve Vítkově stala, značnou míru pozornosti. Tento fakt podle mého názoru souvisí s velkým zájmem veřejnosti o celou kauzu. Média tak mohla tyto zájmy takzvaně pokrýt a téma vyzdvihla velice vysoko. Zajímavé jsou taky reakce na útok od jednotlivých aktérů, kteří volili v komentářích rozličnou rétoriku a zaměřovali se na jiné faktory samotného útoku. Tehdejší prezident Václav Klaus jej nazval zavrženíhodným, oproti tomu bývalý předseda vlády Mirek Topolánek jej komentoval tak, jako by útok byl přeneseně jiskrou, která by mohla zažhnout mnohem větší oheň – tedy že jeden etnicky motivovaný zločin by mohl nastartovat celou řadu takto radikálních útoků extremisty.

Tolik zatím k samotnému žhářskému útoku. V dalších částech práce k němu přidám například komentáře dalších aktérů tehdejší české politické scény, kteří se ke žhářskému útoku a současně problematice neonacismu a extremismu vyjadřovali. V další části práce bych se chtěla věnovat v úvodu avizovanému konceptu morální paniky autora Stanleyho Cohena. Jeho koncept by mohl pomoci pochopit další interpretace českých médií tohoto žhářského útoku.

---

¹⁴ Nadosmrti zmrzčili Natálku z Vítkova, teď chtějí nižší tresty, článek z 28. 7. 2011, dostupný na: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/nadosmrti-zmrzacili-natalku-z-vitkova-ted-chteji-nizsi-tresty_208154.html?showTab=diskutovane#.U0-eEv1_v8I, 17. 4. 2014.

2.2 Teorie morální paniky

Co se týče konceptu morální paniky, tak tomu se ve své práci věnoval Stanley Cohen v roce 1972, aby popsal mediální reportáže o rockerech ve Spojeném království v 60. letech 20. století. Faktorem v morální panice je takzvaná „zesilující spirála“ – autor vysvětluje fenomén popsaný mediálními kritiky jako „zvětšující se cyklus reportáží o určité kategorii asociálního chování nebo dalších nežádoucích událostí. Morální panika je reakcí určité sociální skupiny (majoritní části společnosti například) založená na falešném nebo přehnaném dojmu, že chování nějaké jiné skupiny (většinou minoritní skupiny nebo subkultury) je nebezpečně deviantní a je hrozbou pro společnost“ (zde návaznost poté s teorií sekuritizace).¹⁵

Často se také uvádí jako „epizoda, stav, osoba nebo skupina osob“, která byla nedávno „popsána jako hrozba pro sociální hodnoty a zájmy“. Tuto paniku obecně posilují média a jejich sociálními tématy, i když se objevují i takzvané spontánní paniky. V tomto případě se může objevit i masová hysterie, ale morální panika je odlišná od masové hysterie tím, že je přesně morálně vymezena a obvykle se projevuje jako pobouření spíše než jako strach jako takový (Krinsky, 2013: 1-2).

2.2.1 koncept Jaromíra Volka

Konceptu morální paniky, jak již bylo zmíněno výše, se značnou částí zabýval sociolog Stanley Cohen. Ještě než se budu věnovat jeho teoretickému pojetí, ráda bych uvedla i další autory, kteří se touto problematikou zabývali. Jedním z nich je český sociolog Jaromír Volek z Fakulty sociálních studií v Brně. Ve svém článku *Konstrukce morální paniky a sociální exkluze* píše:

„Slovní spojení morální panika naznačuje strach o cosi posvátného, co má pro společnost fundamentální význam. Užítí adjektiva morální indikuje (...), že je ohrožen sociální řád“ (Volek, 2000: 98).

---

¹⁵ Moral panic, dostupné na: http://sociology.about.com/od/M_Index/g/Moral-Panic.htm, 17. 4. 2014.

Volek spojuje projevy morální paniky s takovým společenským prostředím, kdy „dominantní společenský řád neposkytuje jasnou odpověď na otázku, jak řešit daný problém“ (Volek, 2000: 98). Podle něj dochází k morální panice při neorganizovaném, spontánním, kolektivním jednání, které může přerůst až v masovou hysterii. V takových případech pak může být za deviantní označeno i takové chování, které by za běžných okolností nebudilo žádnou pozornost. Veřejnost pak určí přímého nepřítele, kterému následně přisoudí status deviance. Autor dále dodává, že v některých případech je morální panika institucionalizována, a to prostřednictvím organizací, které se jí snaží například popsat – což jsou média (Volek, 2000: 98-99).

Morálním panikám ve své studii přisuzuje následující znaky: „(1) nabývají povahu kampaně nebo tažení proti nějaké skupině či jednotlivci, (2) obrací se k lidem, kteří jsou znepokojeni zjevnou destrukcí sociálního řádu a cítí se ohroženi, respektive postrádají bazální důvěru či pocit ontologického bezpečí ve vztahu ke statu quo, (3) morální standardy jsou v dané kauze nejasné, (4) část politické a mediální scény dychtí vést kampaň a racionalizuje tento záměr snahou potlačit stav obecného ohrožení a (5) morální kampaně obvykle nechávají skutečné příčiny daného sociálního problému nepovšimnuty“ (Volek, 2000: 99).

Pokud bychom se Volkovou optikou dívali na žhářský útok ve Vítkově, pak by z pohledu konceptu morální paniky splňoval většinu z výše vytyčených bodů. První o kampani proti skupině koresponduje se skupinou čtyř lidí, kteří reprezentují neonacisty a kteří byli za čin odsouzeni a proti nimž byla rozhodně médii a různými (lidskoprávními, romskými a podobně) sdruženími vedena ostrá nesouhlasná rétorika, která by se ve svém rozsahu dala též považovat za dlouhodobou kampaň. V případě je viditelné též naplnění bodu dva, tedy „znepokojení destrukcí řádu a pocit ohrožení“. Po žhářském útoku se zvedla v českém společenském prostředí vlna obav z mnohých dalších útoků na romské rodiny a samotná rasová motivace tohoto činu byla naprostým nabouráním ontologického řádu společnosti, jež má podle mého názoru v historii hluboce zakořeněné nebezpečí rasově páchaných zločinů neonacisty z druhé světové války. Co vítkovská kauza úplně z Volkovy škály znaků podle

mě nesplňuje je nejasnost morálních standardů. Zde bylo naopak naprosto jasné, co a proč je na daném činu špatného – největší vlnu nevole a morální „zhnusení“ vyvolal fakt, že bylo (záměrně či nezáměrně) velmi silně popáleno dítě. Další, čtvrtý, bod znovu ale splňuje. Do žhářského útoku ve Vítkově se opřela celá řada politických reprezentantů a svojí nedílnou (troufám si říct naprosto zásadní roli v celé kauze, jak ukáži dál) samozřejmě sehrála média, která celému případu věnovala tu největší pozornost podtrženou třeba i přímým přenosem se soudní síně při procesu s obžalovanými, dnes odsouzenými. O naplnění pátého bodu Volkovy typologie by se dalo polemizovat – není zde totiž úplně jasné, co konkrétně bylo skutečnou příčinou onoho činu. Nelze jednoznačně říct, že šlo jenom o jednorázovou akci skupiny neonacistů, která zapálila dům romské rodiny. Pokud ano, byly by dopady tohoto činu tak významné, že by posléze vznikla speciální vládní Agentura pro sociální začleňování? Nebo jde o celospolečenský problém, narůstající rasovou nesnášenlivost ve společnosti nebo narůstající nesnášenlivost mezi lidmi jako takovou? Těžko tedy odhadovat, jaká byla přesná a jednoznačná příčina morální paniky a lze-li takto jednoduše určit – splnění pátého bodu tedy zůstává otevřené.

2.2.2 koncept Kennetha Thompsona

Dalším autorem, který se morální panikou zabývá, je sociolog Kenneth Thompson. Ve své publikaci s názvem *Moral Panic* charakterizuje morální paniku podle následujících indicií: „(1) něco nebo někdo je identifikován jako hrozba pro hodnoty či zájmy, (2) tato hrozba je snadno rozpoznatelnou formou prezentována v médiích, (3) vzniká rapidní nárůst zájmu veřejnosti, (4) na situaci reagují autority a „opinion makers“ a (5) panika opadá nebo vyvolává sociální změny.“ Vedle toho taky Thompson zastává názor, že „morální paniky se objevují čím dál častěji a jsou všudypřítomné“ (Thompson, 1998: 8).

Pokud pohlédneme na žhářský útok ve Vítkově touto optikou, pak oproti Volkově typologii najdeme shodu ve všech zmíněných bodech. Čtveřice neonacistů, která za útokem podle rozhodnutí soudu stála, byla rozhodně

společností definována jako hrozba. Samotný útok pak jako ohrožující hodnoty a zájmy společnosti snažící se o rovnoprávnost a důraz na dodržování lidských práv. Sedí i druhý bod, tedy jasná prezentace této hrozby v médiích – česká média tento útok více či méně dramaticky „předávala“ veřejnosti s jasným určením „zla“ a „dobra“. Následně (třetí bod) se se zvyšující intenzitou informování médií zvedal i zájem veřejnosti o celou kauzu, hlavně v první fázi o nalezení viníků, o jejich potrestání a hlavně o osud popálené tehdy dvouleté Natálie. Samozřejmě na celou událost reagovalo široké spektrum českých i zahraničních autorit. A konečně jeden ze zásadních a podle mého přelomových bodů Thompsnovy typologie, a to je fáze buďto opadnutí paniky nebo vyvolání sociálních změn. V Česku po žhářském útoku ve Vítkově a celkově podání kauzy jako rasově motivovaného zločinu způsobilo (kromě vzniknuvší vládní Agentury pro sociální začleňování) společenské změny a posílilo se napětí mezi radikalisty a Romy, což dokazuje několik demonstrací v dalších letech proti Romům („nepřizpůsobivým“) třeba v Duchcově¹⁶ nebo na budějovickém sídlišti Máj¹⁷.

Thompson vedle této typologie taky ukazuje ve své knize na fakt, že je zásadní rozdíl v přístupu ke zkoumání morální paniky britskými a americkými sociology. Podle něj britští sociologové pohlíží na morální paniku zcela výhradně prostřednictvím zapojení mládeže. „Žádná jiná věková skupina nebudí u veřejnosti takové obavy jako mládež. Samozřejmě, že morální panika se může týkat i dětí, zejména pak rozpadu klasických modelů rodin, ale i přes poměrně vzácné případy, kdy se děti dopustily nějakých vražd, nejsou obvykle považovány za zdroj rizika. To se ale nedá říct o mládeži, která je velmi často považována za neodmyslitelný zdroj rizika a díky tomu také za zdroj mnoha morálních panik“ (Thompson, 1998: 44).

---

¹⁶ Policie rozehnala externisty v Duchcově slzným plynem, našla 34 zbraní, článek z 22. 6. 2013, dostupný na: http://zpravy.idnes.cz/demonstrace-v-duchcove-07i-domaci.aspx?c=A130622_123359_usti-zpravy_mav, 17. 4. 2014.

¹⁷ Na sídlišti Máj protestovalo 300 radikálů. Policie zadržela šest desítek lidí, článek z 13. 7. 2013, dostupný na: <http://zpravy.ihned.cz/c1-60244000-na-sidlisti-maj-protestovalo-300-radikalu-policie-zadrzela-sest-desitek-lidi>, 17. 4. 2014.

2.2.3 koncept Ericha Goodeho a Nachmana Ben-Yehudy

Třetí přístup ke zkoumání morální paniky, který zmíním, je ten amerických sociologů Ericha Goodeho a Nachmana Ben-Yehudy, a který je shrnut v knize *Moral Panics, The Social Construction of Deviance*. Autoři ve svém díle identifikovali pět klíčových prvků, které podle nich morální paniku definují. Jsou to podle nich „obavy, nepřátelství, shoda, disproportionálnita a nestálost“ (Goode; Ben-Yehuda, 1994: 33). Obavy, nebo také znepokojení, odlišují tyto sociologové od strachu. Obavy můžou být při vnímání hrozby velice značné a na první pohled zřejmé. Jako takové obavy můžeme pak brát následné reakce na události nebo skutečnosti, jako jsou návrhy nových právních předpisů nebo legislativní změny – ve vítkovské kauze by tuto charakteristiku splňovala již zmíněná vládní Agentura pro sociální začleňování. Můžou sem ale taky patřit třeba veřejné připomínky v médiích nebo samotné výzkumy veřejného mínění (Goode; Ben-Yehuda, 1994: 33-40).

V návaznosti na tyto kroky se pak začne zvedat hladina nenávisti či nepřátelství vůči těm, kdož jsou označeni za devianty. Souhrnně bývají také nazýváni „veřejní nepřátelé“ nebo „nepřátelé slušné společnosti“ a jejich chování je považováno za škodlivé či ohrožující. Následuje třetí prvek této teorie – shoda. Společnost se jednoduše shodne, že jednání této (deviantní) skupiny je nebezpečné a existuje tu díky ní reálné ohrožení. Následná disproportionálnita je klíčovou fází, na které tato teorie spočívá. Je založena na empirických datech (například na statistice počtu obětí trestných činů), na jejichž základě pak může být morální panika klasifikována. Disproportionálnita se tedy zaměřuje na to, do jaké míry je „velikost obav veřejnosti nad daným znepokojivým chováním problémem a zda jsou podmínky samotného znepokojení větší, než je tomu u srovnatelných „škodlivých činností.““ Poslední fází je nestálost znamenající, že morální panika sice velmi rychle propukne, ale téměř stejně tak rychle i odezní. Což ale rozhodně neznamená, že podle autorů nemusí ve společnosti zanechat trvalé následky (Goode; Ben-Yehuda, 1994: 33-40).

2.2.4 koncept Stanleyho Cohena

Čtvrtým a posledním významným teoretikem, kterému se v práci budu věnovat na největším prostoru, je sociolog Stanley Cohen. Ve stručnosti by se jeho pojetí morální paniky dalo shrnout tak, že jde o situaci, kdy je „nějaká událost, osoba či skupina lidí označena za hrozbu sociálních hodnot a zájmů“ (Cohen, 2011: 9). Morální panika se podle Cohena točí kolem domnělého ohrožení nějaké hodnoty nebo normy, kterou „společnost normálně stimuluje její glorifikací v masových médiích nebo „lidových legendách“ uvnitř společnosti“ (Cohen, 2011: 9).

Panika se může dle Cohenova názoru projevit různě. Tvrdí, že „nejdojímavější je dojem panikářů, že k tomu, co dělají, je opravňuje pozornost masmédií, což je posílí v aktivitách, které vedly k původnímu pocitu morální paniky.“ Mezi obvykle citované příklady morální paniky inspirované skutečnými nebo i vymyšlenými fenomény patří například čarodějnictví, antisemitismus, terorismus nebo právě ultrapravice a neonacismus, který bude předmětem této práce.

Jak píše Cohen ve své knize *Folk Devils and Moral Panic* „společnosti čas od času procházejí obdobím morální paniky“.¹⁸ Určité podmínky, epizody, lidé nebo skupiny lidí, které se občas objeví, Cohen definuje jako nebezpečí nebo hrozbu pro zájmy a hodnoty společnosti. Média jejich podstatu a přirozenost podávají ve stylizované a stereotypně podané roli. Tyto „morální barikády“ určují editoři, církevní hodnostáři, politici nebo ostatní „správně smýšlející“ lidé. Sociálně akreditovaní experti pak vyjádří své diagnózy a rozhodnutí a původní podmínky se vypaří a zmizí nebo se naopak zhorší a stanou se viditelnějšími (Cohen, 2011: 1).

Podle Cohena je důležité uvědomit si, že morální panika jako koncept v sobě zahrnuje několik proměnných. Je tu nejenom určitý subjekt podrobený morální panice (nějaká událost, chování, jednání, skupina lidí, jeden člověk a podobně), ale jsou tady též další aktéři, kteří mají na zkoumání (pohled na tento) subjekt vliv. Pokud budeme brát jako hlavní hybnou sílu, ze které morální panika vzrůstá, média, pak je tím nejsilnějším aktérem a hlavou celého řetězce

---

¹⁸ V originále: „Societies appear to be subject, every now and then, to periods of moral panic.“

editor - člověk, který v rámci médií určuje jejich obsah. Ten má potom také, podle mého názoru a osobní zkušenosti, hlavní slovo v otázce, jak bude informace veřejnosti podávána.¹⁹

Jeden z nejčastěji se opakujících typů morální paniky ve Velké Británii od války je dle autora spojen s proměnlivostí forem mladé kultury (jak podotýká Cohen – v naprosté většině se to týká pracující třídy, ale často i v poslední době střední třídy nebo studentů), jejíž chování je deviantské nebo delikventské. Na větším nebo menším stupni byly tyto kultury spojovány s násilím – The Teddy Boys²⁰, skinheads nebo třeba Hells Angels²¹. Autor uvádí, že existovaly paralelní reakce na drogovou problematiku, ozbrojené studenty, politické demonstrace, fotbalové chuligány, vandalismus nebo různé druhy kriminality a násilí. Ale skupiny jako The Teddy Boys nebo Hells Angels byly charakteristické v tom, že nebyly identifikovány jenom na základě jednotlivých událostí (jako byly třeba demonstrace) nebo jednotlivých forem chování, které společnost odmítala (třeba braní drog nebo násilí), ale najednou je společnost začala vnímat jako „samostatné sociální typy“. V galerii typů, které si společnost vytvořila, aby ukázala jejich členům, kterým rolím by se měli vyhnout a které by měli následovat jako příklad – tyto skupiny obsadily konstantní pozici jako „lidští démoni“²² – je jasně viditelná připomínka toho, co by se podle Cohena nemělo stávat (Cohen, 2011: 2). Identity sociálních typů jsou veřejným majetkem a tyto jednotlivé mladistvé skupiny symbolizují (obě v tom, čím jsou a na co reagují) velkou část sociálních změn, které se udály během dvaceti let ve Velké Británii (Cohen, 2011: 2).

Na základě konceptu morální paniky lze ukázat interpretaci médií žhářského útoku ve Vítkově. Jak píše Cohen, tak zde musí existovat, aby šlo o teorii morální paniky, nějaké morální ohrožení společnosti nebo morální

---

¹⁹ Z vlastní zkušenosti s prací editorů v rámci vysílání ČT24.

²⁰ The Teddy Boys byla subkultura dělnické mládeže v 50. letech ve Velké Británii. Její příznivci poslouchali rockovou hudbu a sdružovali se do gangů, které byly vzájemně zneprátelené a páchaly drobnou kriminalitu.

Dostupné na: <http://subcultureslist.com/teddy-boys/>, 15. 4. 2014.

²¹ Hells Angels je celosvětový motorkářský gang. Často bývá spojován s různými druhy kriminality, přes prodej drog a zbrání po vraždy. Je jedním z nejstarších motorkářských gangů a má pobočky všude po světě – poznámka autorky.

²² V originále „folk devils“. Zde jsem si vědoma naprosto zásadní důležitosti v překladu tohoto spojení, které stojí i v názvu autorovy publikace. Mohlo by existovat mnoho překladů, nicméně rozhodla jsem se zvolit tento „lidští démoni“ z toho důvodu, že právě ti (nebo jejich chování) jsou následně terčem morální paniky a k tomuto termínu mi tento překlad osobně víc přiléhá – poznámka autorky.

spouštěč. Ve vítkovské kauze byl podle mého názoru takovým spouštěčem fakt, že během události bylo vážně zraněno malé dítě. To je podle mě ten faktor, který morálně prostě nejde přejít.

„Studium sociálních typů se může taky zaměřovat na kolektivní chování, ne jenom na „extrémní“ formy, jakými jsou třeba nepokoje nebo davy, ale může se taky soustředit na základní orientaci k těmto částem společnosti ve smyslu symbolického interakcionismu“ (Cohen, 2011: 4). Propojením těchto teorií a teorií symbolického interakcionismu se budu věnovat dále.

Podle Cohena se sociologické studie kriminality, delikvence, braní drog, mentálních chorob a ostatních forem sociálních deviací nebo problematického chování v posledních dekadách radikálně měnily. Tato „reorientace“ má být součástí toho, co autor nazývá „skeptická revoluce v kriminalistice“, a nebo „sociologie deviace“ (Cohen, 2011: 5). Starší tradice byla podle Cohena „kanonická“²³ v tom smyslu, že tu existovaly zřetelné koncepty „autoritativního, standardního, akceptovaného, daného a nesporného“ (Cohen, 2011: 5). Nová – skeptická – tradice je skeptická právě v tom smyslu, že pokud něco můžeme označit slovem „deviantní“, tak se pak ptáme: „Deviantní ke komu?“, nebo: „Deviantní od koho?“, pokud někdo řekne, že něco je sociální problém, pak se ptáme: „Problematický ve vztahu ke komu?“, pokud jsou některé podmínky nebo chování popisovány jako dysfunkční, nepříjemné, hroživé nebo nebezpečné, pak se ptáme: „Kdo to řekl (určil)? A proč?“ Jinými slovy tyto koncepty jsou jenom popisem a nedávají nám jasné odpovědi (Cohen, 2011: 5).

Empirická existence forem chování označených jako deviantní a také fakt, že se lidé mohou vědomě a záměrně rozhodnout, že budou deviantní, by nás neměla podle Cohena vést k tomu, abychom předpokládali, že deviace je danému aktu samozřejmá jako jakási vnitřní vlastnost, nebo že je deviace dokonce „hodnotou samotného aktéra“ (Cohen, 2011:5). Jednodušeji řečeno tato autorova přenesená fráze se snaží upozornit na to, abychom v jednotlivém chování jednotlivých aktérů v daných situacích odlišovali to, co může být záměrnou deviací, kterou si aktér sám vybere, nebo jestli byla deviace tomu činu přiřknuta nějakým vnějším aktérem. Tím narážím na skutečnost možného

---

²³ Kanonická ve smyslu stanovená za normu, normativní.

manipulování médií například v situacích, kdy interpretace skutečnosti může situaci vnuknout míru deviace, která v realitě nemusí existovat.

Co se týče deviace, tak nejjednoznačnější pokus o to pochopit její podstatu a dopad na sociální reakce, lze podle Cohena najít v práci Edwina M. Lemerta.²⁴ Ten vytvořil základní rozlišení například mezi primární a sekundární deviací. Primární deviace, která může vycházet z mnoha různých příčin, se podle Lemerta „týká chování, které může působit nesnáze směrem k jedinci, ale neprodukuje symbolickou reorganizaci na úrovni sebe pojetí. Vedle toho sekundární deviace se objevuje v případě, že se jedinec brání útokům nebo reaguje na problémy vytvořené společenskou reakcí na tuto deviací“ (Lemert cit. dle Cohen, 2011: 7). Společenskou reakci pak tedy můžeme považovat víc za následek než příčinu této deviace. Deviace se tedy potom stává podstatnou (významnou) v tom případě, že je „subjektivně formovaná v aktivní roli, která se stává základem pro uznání sociálního statutu“ (Cohen, 2011: 7).

Klíčovým rozměrem pro pochopení deviace z pohledu veřejnosti, jako zástupců sociální kontroly, je povaha informací, které o chování dotyčného známe. Každá společnost má vlastní soubor představ o tom, jaké jsou asi příčiny deviace a taky vlastní obrázek typického devianta – je to nevinný mladík, který byl takzvaně sveden na scestí, nebo je to psychopatický násilník či gauner? A tyto koncepce predikují a utváří deviantovo chování. Musíme brát v potaz, že v některých společnostech jsou neustále hlavním zdrojem informací, ze kterých vychází myšlenky a hodnocení lidí, informace takzvaně z druhé ruky (Cohen, 2011: 9). To znamená, že společnost a lidé konkrétně si netvoří většinou vlastní názor tím, že by devianta osobně poznali a měli tak vlastní empirickou zkušenost (s deviací), ale přijímají názory jiné – autor v tomto případě tvrdí, že tím hlavním zdrojem informací jsou masmédia. Právě ona díky své konstrukci zpráv prezentují svým způsobem dané skutečnosti. V tom je ten významný vliv médií na utváření názorů lidí prostřednictvím informací získaných z novin, rádia, televize a v posledním desetiletí též internetových serverů (Cohen, 2011: 9).

---

²⁴ Erwin M. Lemert (1912-1996), sociolog, známý především teorií společenské reakce. *Social Pathology: A Systematic Approach to the Study of Sociopathic Behaviour* (New York: McGraw-Hill, 1951) a dílo *Human Deviance, Social Problems and Social Control* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1967).

Masmédia mají tu moc, že dokáží vyvolávat různé otázky, se kterými se pak pojí nejasné pocity ohledně daných skutečností, o kterých informují. Evokují pak například myšlenky typu – „S tím (nějakým jednáním někoho) by se něco mělo dělat“, nebo: „Kdy tohle skončí?“ či: „Takhle to nemůže pokračovat donekonečna“ – jak udává příklady Cohen. Ukazuje tím, jak klíčový vliv můžou mít média na normativní zájmy společnosti a jak díky důvěřování v určitou morálku směřují do prostoru diskurzu a můžou najednou dramaticky vytvářet sociální problémy. Tím je myšlena vlastnost či schopnost často nazývána „morální interpret“ nebo chceme-li „interpret morálky“ (Cohen, 2011: 10).

Masmédia věnují velmi velký prostor deviacím – senzačním zločinům, skandálům, bizarním věcem, co se stanou a tak dále. Objektem zájmu se ale stává dramatičtější konfrontace mezi deviací a následnými řízeními v soudních procesech. Hlavním zdrojem informací o obrysech normativity společnosti jsou „zprávy“. Informují nás o tom, co je správné a co je špatné, informují nás o hranicích, za kterými už je chování neakceptovatelné a taky o podobách, které můžou „lidští démoni“ mít (Cohen, 2011: 11).

Hlavním příkladem, na kterém autor demonsturuje teorii morální paniky, je přístup britské společnosti ke skupinám Mods a Rockers. Tak se označovaly dvě odlišné subkultury britské mládeže. Tyto dvě skupiny se vůči sobě striktně vymezovaly, a to stylem hudby nebo oblékáním. Poznávacím znamením *Mods* byly obleky, skútry a taky fakt, že poslouchali hudbu žánrově označitelnou za rhythm and blues nebo soul. Naopak *Rockers* byli vyznavači silných motorek, nosili kožené bundy a v hudbě preferovali rock and roll.²⁵

Autor se při interpretaci těchto dvou skupin zaměřil po jednom z jejich prvních střetů přesně před padesáti lety. Tehdy se spolu Mods a Rockers v roce 1964 v Clactonu pustily do šarvátky. Jejich příznivci se spolu poprali u plážových chat. Policie při této potyčce zadržela 97 lidí. Druhý den o této rvačce psaly všechny anglické noviny.²⁶ Cohen se zaměřuje na ten způsob, jakým o události někdejší deníky psaly. Kritizuje hlavně to, že dění v Clactonu bylo médií podáváno přehnaně (jak autor mimo jiné dokazuje na podobnosti informování o sporu Mods a Rockers s informováním o živelných katastrofách) a s použitím

---

²⁵ Mods and Rockers, dostupné na: <http://subcultureslist.com/mods-and-rockers/>, 17. 4. 2014.

²⁶ From the Observer archive, 24 May 1964: Mods v Rockers: Britain's summer of discontent, dostupné na: <http://www.theguardian.com/news/2012/may/20/archive-1964-mods-rockers-discontent>, 17. 4. 2014.

předimenzovaných novinových titulků typu „Teror za bílého dne skupinou skútristů“ (Daily Telegraph), „Mládež se mlátila ve městě – zatčeno 97 kožených bund“ (Daily Express) nebo „Divocí vpadli na pobřeží – 97 zatčeno“ (Daily Mirror)²⁷ (Cohen, 2011: 24-25).

Přístup médií k jednotlivým incidentům analyzuje Cohen podle tří základních typů titulků neboli headlineů: (1) „ty vyznačující se *přeháněním* a *zkreslením*, (2) ty, které *předpovídají* nějaké jednání a (3) ty, co chování *symbolizují*“ (Cohen, 2011: 25).

Tady je ukázka některých novinových titulků médií, která informovala o žhářském útoku ve Vítkově z 19. dubna 2009.

IDNES.cz: Dům na Opavsku zapálily Molotovovy koktejly, vážně popálily malé dítě.²⁸

Novinky.cz: Do domu na Opavsku někdo vhodil zápalné lahve, dvouletá holčička v kritickém stavu.²⁹

ihned.cz: Žhář se pokusil upálit romskou rodinu.³⁰

tn.cz: Zápalné lahve zažehly požár. Malé dítě bojuje v nemocnici o život.³¹

ČT24: Neznámí pachatelé zapálili dům romské rodiny ve Vítkově.³²

Výše zmíněné novinové titulky nebo headliney na některých českých zpravodajských serverech ukazují, jak odlišné může být pojmání stejné zprávy a jak různorodé může být poutání na ni. Jen ve stručnosti chci na tomto příkladu ukázat, že třeba dva z pěti titulků nezmiňují, kde se žhářský útok stal a pouze Česká televize uvádí město Vítkov. Stejně tak jen dvě média z pěti uvádí, že terčem útoku byla romská rodina. Většinu z vybraných komunikačních serverů zaujalo téma popálené dvouleté dívky, což může značit záměr vyvolávající u

---

²⁷ V originále: ‘Day of Terror by Scooter Groups’, ‘Youngsters Beat Up Town – 97 Leather Jacket Arrests’, ‘Wild Ones Invade Seaside – 97 Arrests’.

²⁸ Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/dum-na-opavsku-zapalily-molotovovy-koktejly-vazne-popalily-male-dite-1eu-/krimi.aspx?c=A090419_093447_krimi_top, 18. 4. 2014.

²⁹ Dostupné na: <http://www.novinky.cz/krimi/166759-do-domu-na-opavsku-nekdo-vhodil-zapalne-lahve-dvouleta-holcicka-v-kritickem-stavu.html>, 18. 4. 2014.

³⁰ Dostupné na: <http://hn.ihned.cz/c1-36783430-zhar-se-pokusil-upalit-romskou-rodinu>, 18. 4. 2014.

³¹ Dostupné na: <http://tn.nova.cz/zpravy/cernakronika/na-dum-letaly-zapalne-lahve-dite-a-dva-dospeli-jsou-zraneni.html>, 18. 4. 2014.

³² Dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/52120-neznami-pachatele-zapalili-dum-romske-rodiny-ve-vitkove/>, 18. 4. 2014.

diváka větší míru emocí. Článekům, které byly na toto téma napsány, se budu podrobněji věnovat v praktické části práce.

Podle Cohena platí, že „komunikace, a speciálně masová komunikace používající stereotypní zobrazení, staví na symbolické moci slov a obrazů. Neutrální slova, jako jsou třeba názvy míst, mohou také vytvářet komplex myšlenek a emocí – jako například Pearl Harbor, Hirošima a podobně. Stejný proces určitého spojení emocí s výrazem se následně pojil i v případě Mods a Rockers třeba při slovech jako je „Clacton“ (místo, kde došlo k té potyčce), se pak objevuje symbolická podstata“ (Cohen, 2011: 36). Vítkov se stal takovýmto termínem kondenzujícím široké spektrum významů a emocí.

Cohen dále uvádí, že k takovéto symbolizaci může dojít na základě tří procesů: *slovo* (Mods, Rockers) se stává symbolem nějakého *statusu* (delikventského nebo deviantního, v případě žhářského útoku neonacisté, radikalismus); *předmět* (oblékání, styl) symbolizuje slovo. Předměty se pak samy o sobě stávají symbolickým statutem (na který se pak „nabalují“ emoce). Kumulativní efekt těchto tří procesů tak, jak se postupně objevovaly, byl takový, že termíny Mods a Rockers byly vytrženy ze všech předchozích neutrálních kontextů (například z obecného povědomí v rozlišení na základě odlišných stylů) a získaly naprosto negativní smysl (Cohen, 2011: 37).

Podle Cohena je tento proces vznikající symbolizace srovnatelný s tím, jak vzniká zveličování a zkreslování. Například zavádějící a nevhodné headliny byly využívány právě k vytváření jednoznačných negativních symbolů, které nebyly zapotřebí. Další vysoce efektivní technikou symbolizace je používání „dramatizovaných a ritualistických rozhovorů s „reprezentativními členy“ vybrané skupiny“ (Cohen, 2011: 38-39). Vytváření různých symbolů pro jednotlivé výrazy nebo chování se budu věnovat v následující části práce, která se zaměří na teorii symbolického interakcionismu.

2.2.5 Shrnutí

Jednotlivé koncepty morální paniky konkrétních autorů ukazují v něčem odlišné a v něčem shodné parametry, kterými si morální paniku definují. Společnými jim jsou ale faktory existence nějaké (většinou) skupiny lidí, která je identifikována jako hrozba pro okolí, na základě nějakých prvků, které společnost uznává jako deviantní. V případě žhářského útoku ve Vítkově média napříč českým prostředím jako naprosto deviantní viděla fakt, že se někdo pokusil zapálit dítě. To byl právě ten zásadní čin, který vyvolal morální paniku.

Žhářský útok ve Vítkově, jako událost, která proměnila informování o neonacismu v českých médiích, odpovídá i dalšímu bod morální paniky napříč koncepty zmíněných autorů, tedy tomu, že hrozba je snadno rozpoznatelná v médiích. S tím nelze než souhlasit, že média jasně uváděla, že hrozbou jsou lidé vyznávající neonacismus a že by mohlo existovat nebezpečí narůstající tendence aktivismu neonacismu v Česku. Další hrozbou byla možnost, že by se takovýto útok mohl v budoucnu opakovat.

V souvislosti s tím naplnilo informování o žhářském útoku ve Vítkově i další charakteristiku morální paniky – tedy že narůstá zájem veřejnosti o tento problém. Podle mého názoru čím intenzivněji média o této kauze informovala a čím hlubší byly na toto téma rozhovory s odborníky, analytiky a komentátory, tak i tím se postupně zvyšoval zájem veřejnosti. Ten byl ale už tak veliký podle mě z toho důvodu, že společnost očekávala exemplární potrestání viníků tak brutálního činu, jako je zapálení domu romské rodiny, když je rodina i s malým dítětem uvnitř.

A naplněn byl například i jeden z dalších bodů morální paniky, a to fakt, že na danou událost či situaci reagují různí aktéři a dejme tomu opinion makeři. Na žhářský útok ve Vítkově reagovali jak přední čeští politici, tak se k němu prostřednictvím médií vyjadřovali i sociologové, psychologové, hasiči přítomní zásahu na místě či následně kriminalisté, kteří vedli vyšetřování.

2.3 Symbolický interakcionismus

Kořeny symbolického interakcionismu sahají do dvacátého století k autorovi Georgi Herbertovi Meadovi – sociálnímu psychologovi z Chicaga se sociologickou tradicí, který byl ovlivněn americkým pragmatismem. Pragmatismus tvrdí, že „lidské bytí prochází skrz kontinuální proces adaptace v konstantně měnícím se sociálním světě a tato existence myslí, skrz kterou uvažujeme o všech situacích, které nastanou, tento proces umožňuje“. Symbolický interakcionismus jde v této myšlence ještě dál a rozvíjí ji další sociolog z Chicagské univerzity – Herbert Blumer, který se snažil objasnit (vysvětlit) Meadovu práci a zároveň ukotvit symbolický interakcionismus jako výzkumný přístup (Jeon, 2004: 250).

Symbolický interakcionismus původně sloužil k vysvětlení procesu, ve kterém se vyvíjí a mění význam, a tato proměna se pak projevuje v odlišném chápání výrazů při vzájemné interakci mezi různými lidmi. Teorie navíc ukazuje, že změna významu může nastat i při jeho interpretaci. Pro symbolický interakcionismus je „význam“ jedním z naprosto zásadních elementů k pochopení lidského chování, interakcí a sociálního procesu. Symboličtí interakcionisté se snaží dosáhnout plného pochopení sociálních procesů a chtějí „pochopit“ významy, které jsou v jednotlivých kontextech odlišné. V tomto ohledu má symbolický interakcionismus společné prvky s fenomenologií v jejich „zdůraznění individuální životní zkušenosti, ve vnitřním světě lidského chování a v chápání situací z pohledu účastníka (-ů)“ (Jeon, 2004: 250).

Z Meadova úhlu pohledu, jak vysvětluje Jeon, se „skládá „já“ ze subjektivního „já“, které je přirozené a spontánní a nijak ho neblokují ostatní, a z objektivního „já“, které vidí samo sebe jako reflexi toho, co vidí ostatní a co vidí, když se podívá zpátky na sebe.“ Tato dvě já mezi sebou neustále komunikují skrz vnitřní konverzaci před tím, než nějak zareagují nebo než se začnou nějak chovat (Jeon, 2004: 251).

Jak uvádí autor, tak „mezi oběma „já“ je nejenom neustálá komunikace, ale může to znamenat i neustálý konflikt. Lidská bytost se rozhoduje o tom, jak se zachová, na základě subjektivního nebo objektivního já“ (Jeon, 2004: 251). Podle mého názoru záleží na prostředí, ve kterém se člověk rozhoduje. „Hlasu“

subjektivního já může dát člověk větší prostor v nenadálých a náhlých situacích, kdy bude jednat více instinktivně a naopak s větším rozmyslem a hodnocením sebe sama a priori před samotnou reakcí bude člověk jednat v takovém případě, že se bude nacházet třeba v takové sociální interakci, ve které má naučena pravidla a ví, jak by se chovat „měl“. Tedy dá přednost obecnému chápání chování v rámci situace tedy tomu, jak se společnost dejme tomu shodla, že se na takové jednání reaguje, a zareaguje stejně tak. Pokud uvedu velmi zjednodušený a zjednodušující příklad, tak člověk v případě, kdy potká ve společnosti ostatních lidí jiného člověka, ke kterému cítí antipatie, stejně tomuto druhému člověku při pozdravu podá ruku na znamení pozdravu. Plní zkrátka v rámci interakce v určité společnosti předem předepsané chování v dané situaci a zachová se podle objektivního já.

Podle zastánců této teorie se význam vytváří potom, co si účastníci interakce vymění vlastní symbolické obsahy, které každý dávají jednotlivým výrazům. Podle teoretika symbolického empirismu Herberta Blumera existuje v rámci tohoto konceptu několik klíčových pojmů, na které bychom se měli soustředit. Jsou to *interakce*, *význam* (interakce je zdrojem významu) a *definice situace*. Podle teorie je odpověď člověka na konání druhého člověka založena na tom, jaký význam tomuto konání přiřadí (jak si definuje situaci). Lidská interakce je postupnou vzájemnou výměnou významů. (Herman; Reynolds, 1994: 265)

Pro interpretaci je klíčovým procesem definice situace. Každou situaci si definujeme – tedy přidělíme jí význam. V následné interakci s někým jiným pak vzájemně objevujeme a porovnáváme významy, které jsme si určili k různým výrazům či situacím. Příkladem je různé vnímání téže věci dvěma lidmi. Například jeden člověk vidí předmět, který si pro sebe definuje jako taburet. Partner v interakci si stejný předmět definuje jako křeslo. V průběhu vzájemné interakce si tyto dva lidé spolu vyjednávají své definice a hledají definici společnou, popřípadě se jeden druhého snaží přesvědčit o pravdivosti své definice. V případě, že dojde k takovéto interakci někdy znovu, budou oba předmět znovu i definovat, ale do této definice bude už zasahovat ta definice, na které se shodli nyní. Lidské jednání je tedy proto potřeba zkoumat a

vysvětlovat v kontextu významů a symbolických systémů. (Herman; Reynolds, 1994: 265)

Podle autora symbolického interakcionismu Herberta Blumera se tento pojem (tato teorie) vztahuje ke specifickému a osobitému charakteru interakce mezi lidmi. Specifičnost se skládá z toho faktu, že lidé *interpretují* nebo *definují* každé chování druhého namísto pouze reakce na chování někoho jiného. Jejich odpověď pak není založená jenom na přímé reakci na to dané chování, ale je založená na významu, který si ten člověk k danému chování připojil (přiložil, jaký význam mu přikládá). Na základě toho jsou lidské interakce zprostředkovávány na bázi používání symbolů, interpretováním nebo dopátráváním významů chování toho druhého.³³

Jednoduché rozpoznávání interpretace lidských bytostí chování jiných lidí jako prostředek chování oproti někomu jinému se stalo častou součástí teorií a textů velkého množství vědců. Podle Herberta Blumera ale teorii chápe podobně pouze George Herbert Mead. Ten chápal, co akt interpretace implikuje pro pochopení lidské bytosti, lidského chování a lidských vztahů (asociace, sdružení, spolupráce; Jeon, 2004: 263).

Klíčovým prvkem Meadovy teorie je poznatek, že lidská bytost má *já*. Na základě toho Mead popsal, že lidská bytost může být předmětem svého vlastního jednání. Člověk může jednat přímo sám o sobě, jako může být ovládán někým jiným. Všichni známe jednání tohoto typu, ve kterém se člověk zlobí sám na sebe, zavrhuje sám sebe, je sám na sebe pyšný, debatuje sám se sebou, snaží si sám pozvednout sebedůvěru, říká sám sobě „udělej tohle“ nebo „tohle nedělej“, dělá kompromisy sám se sebou a plánuje, co bude dělat. Mead považuje tuhle schopnost lidské bytosti jednat přímo sama za sebe za základní mechanismus, se kterým lidé čelí okolnímu (nebo svému?!) světu (Jeon, 2004: 264).

V praxi pak symbolický interakcionismus vypadá jako vědomé přikládání symbolického významu jednotlivým významům, na základě kterých potom člověk sám pro sebe definuje jednotlivé situace. Tento koncept souvisí s teorií morální paniky. V chápání této události se ukazuje, jak si jednotliví aktéři tuto situaci definovali a jaký jí přiložili význam. Záměrně píší „aktéři“, protože se

---

³³ Symbolický interakcionismus a kvalitativní výzkum, dostupné na: <http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/symbint.htm>, 28. 4. 2014.

v tomto případě nejedná jenom o chápání a pojmání situace lidskými bytostmi, ale velmi významnou roli zde hrají média, která tuto akci zprostředkovávala. Právě na základě jejich pojetí pak můžeme vyzorovat prvky, které se dají popsat teoriemi morální paniky a teorií sekuritizace, které spolu úzce souvisí.

2.3.1 Symbolický interakcionismus v reakcích na žhářský útok ve Vítkově

V další části bych se chtěla věnovat ukázce tohoto analytického rámce při interpretaci různých aktérů české politické scény na žhářský útok ve Vítkově. K události se tehdy vyjadřovaly jak špičky politiky a zástupci nejvyšších ústavních funkcí (tehdejší předseda vlády Mirek Topolánek nebo prezident Václav Klaus), tak i někteří jednotliví ministři či jejich poradci nebo psychologové či sociologové. Jejich reakce rozeberu.

Symbol „hrůznosti“ a „zavrženíhodnosti“ dal jako jeden z prvních události ve Vítkově někdejší premiér Mirek Topolánek. V rámci veřejného prostoru byl jako přední politik hlavním aktérem, od kterého se očekávala okamžitá reakce na událost, která byla médiu označena už emočně naplněným významem „útok“. Zde je jeho vyjádření bezprostředně po žhářském útoku.

„Jsem vážně znepokojen nárůstem extremismu v České republice, jehož nejnebezpečnějším projevem jsou přímé útoky na zdraví a životy. Události ze včerejší noci ve Vítkově na Opavsku musí být důsledně vyšetřeny a věřím, že policie a státní zastupitelství pro to učiní vše, zejména že objasní, zda tento případ má rasový podtext. To však nestačí. Je také třeba bojovat s ideologickým extremistickým podhoubím, z něhož se rodí podobné žhářské a další útoky. Ukazuje se, že důsledný postup ministerstva vnitra a policie přináší výsledky, jak dokazuje zvládnutí extremistického pochodu v Ústí nad Labem. V tomto úsilí musíme pokračovat. Je zřejmé, že existuje souvislost mezi politickou aktivizací extremistů a přímým násilím vůči obyvatelům. Tuto spirálu zla je

*zapotřebí včas rozetnout. Proto jsem se rozhodl, že postup proti extremismu zařadím jako mimořádný bod na zítřejší jednání vlády.*³⁴

V prohlášení Mirka Topolánka je jasně zřetelné, že žhářský útok se stal v jeho diskurzu symbolem pro ideologický spor, který podle něj mohl spustit vlnu dalších takto podobně rasově motivovaných útoků prováděných extremisty. Jednoznačně případ vyzdvihl z běžné trestné činnosti díky rasovému motivu do „třídy nejvyšší důležitosti“, kterým se bude ihned zaobírat vláda, aby podobným útokům díky preventivním opatřením předešla. S podobnou razancí se k činu postavil i tehdejší prezident Václav Klaus.

*„Nedávno jsem v městě Vítkov uctil památku Jana Zajíce a setkání se zdejšími milými lidmi bylo pro mne velkým zážitkem. O to více jsem zděšen surovým odporným zločinem, který se tu stal. Co za lidi mohou chtít upálit malé dítě? Tento zrudný čin musí být vyšetřen a tvrdě potrestán.*³⁵

V Klausově prohlášení je zajímavé, že nezmiňuje rasový podtext činu. Zaměřuje se mnohem víc na jednu z obětí, kterou byla dvouletá Natálie, a která se následně stala symbolem pro celý žhářský útok. Zde je tedy vidět, jak jednotliví ústavní činitelé přikládají skutečnosti vlastní jiné významy, na jejichž základě je poté se skutečností dále operováno – jak částečně v médiích, ale hlavně u veřejnosti.

V souvislosti s reakcemi na žhářský útok ve Vítkově některá média připomněla historii podobných útoků na obydlí romských rodin. Například server lidovky.cz zřejmě pro úplnost zveřejnil tabulku devíti takových případů od roku 1994 do roku 2008. O měsíc později vydal své prohlášení k útoku i tehdejší ministr vnitra Fischerovy úřednické vlády Martin Pecina. Jeho slova směřovala především k policejnímu sboru a týmu kriminalistů, kteří na případu pracovali. V jeho slovech je jasná výjimečnost této kauzy a potřeba dalšího boje proti extremismu.

---

³⁴ Vyjádření Mirka Topolánka ke žhářskému útoku ve Vítkově z 19. 4. 2009, dostupné na: http://www.lidovky.cz/klaus-s-topolankem-odsoudili-zrudny-utok-fg3-/zpravy-domov.aspx?c=A090419_094339_In_domov_ter, 19. 4. 2014.

³⁵ Prohlášení prezidenta Václava Klause ke žhářskému útoku ve Vítkově z 19. 4. 2009, dostupné na: http://www.lidovky.cz/klaus-s-topolankem-odsoudili-zrudny-utok-fg3-/zpravy-domov.aspx?c=A090419_094339_In_domov_ter, 19. 4. 2014.

„Chtěl bych vám dnes poděkovat tímto způsobem za práci, kterou jste společně odvedli během vyšetřování žhářského útoku ve Vítkově. Vynaložili jste spoustu energie a sil a za to vám patří obrovská pochvala. S extremismem je třeba bojovat stále a vaše výsledky dokazují, že jste lidé na svém místě.“³⁶

Jako naprosto zásadní a závažný chápal útok ve Vítkově někdejší náměstek ředitele kriminální policie Moravskoslezského kraje Dalimil Sypták, který též oceňoval kriminalisty i za spolupráci s ostatními policejními složkami, jako je například Útvar pro odhalování organizovaného zločinu a podobně. *„Jde o historický okamžik v boji proti závažné násilné kriminalitě s rasovým podtextem. Bez nadsázky můžeme říct, že se jedná se o největší úder v historii Policie ČR proti příznivcům extremistických hnutí.“³⁷*

Podle tehdejšího poradce premiéra pro lidská práva Romana Jocha nebyla polarizace názorů na kauzu Vítkov překvapivá. Uvedl taky, že za to může charakter spáchaného činu i zájem novinářů. *„Je to velice medializovaný případ, který má určitá specifika vyvolávající emoce. Poškozeným je dítě a útok měl rasový podtext, což je také velmi citlivé téma.“³⁸*

Na rasismus velice důrazně upozorňoval i psycholog Jeroným Klimeš. Vedle toho taky varoval před častějšími výskyty skrytého rasismu v internetových diskuzích k tomuto tématu. *„Podle výzkumu je 75 procent populace rasově motivováno. Naproti tomu stojí fakt popáleného dítěte. A teď vzniká pnutí mezi tím, které pravidlo je důležitější,“* říká Klimeš.³⁹

Sociolog Ivan Gabal komentovat celou kauzu pro internetový server iHNED.cz slovy o morálce českých politiků ve vztahu k extremismu a varoval před možným opakováním takových to činů nebo alespoň před tím, že by se extremismus mohl stát hybnou silou české společnosti: *„Filosofie tohoto extrémismu míří na frustrované, možná postižené globální krizí, našťavané na*

---

³⁶ Ministr vnitra ocenil vyšetřovatele žhářského útoku ve Vítkově, dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/ministr-vnitra-ocenil-vysetrovatele-zharskeho-utoku-ve-vitkove-621079.aspx>, 7. 4. 2014.

³⁷ Ministr vnitra ocenil vyšetřovatele žhářského útoku ve Vítkově, dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/ministr-vnitra-ocenil-vysetrovatele-zharskeho-utoku-ve-vitkove-621079.aspx>, 7. 4. 2014.

³⁸ Dostupné tamtéž.

³⁹ Dostupné tamtéž.

globální kapitalismus, kosmopolitní perspektivu. Ti musí být osloveni a sehnáni do houfu, na ně se míří, na jejich volební potenciál, na mladé chlapce a dívky, které se nedostali dál než k vyučení, na nezaměstnané, které už přestalo bavit chodit povykovat na fotbal, na frustrované důchodce a nezaměstnané, jejichž počet roste. Navíc, když se podíváme na morálku české politiky a českých politiků, na jejich skandály, přikrádání, podvody, obchodování s hlasy, na Drymly, Tlusté, Wolfy, na celý sebestředný politický cirkus, který se u nás odehrává, je na co ukazovat z hlediska morálky prstem. A to budou extrémisté dělat stále hlasitěji.“⁴⁰

Naprosto zásadní roli hrála v případě kauzy žhářského útoku ve Vítkově média. Nejenže byl případ enormně sledován, ale veřejnoprávní Česká televize posunula hranice informování o další stupeň dál díky vysílání přímých přenosů závěrečných řečí v procesu. Přístupu médií se budu hlouběji samozřejmě věnovat dále, chtěla bych ale zmínit i názor, který byl proti „přílišné medializaci“ kauzy. Jak již bylo popsáno výše, mezi ty, kdo nesouhlasili s výší trestu a polemizovali o její adekvátnosti se řadil i tehdejší prezident Václav Klaus. Stejně tak se vyjadřoval i jeho hradní vicekancléř Petr Hájek, který média za proaktivní přístup vyloženě kritizoval.⁴¹ Pro server parlamentnilisty.cz se nechal slyšet, že: *„Ten celý případ žhářského útoku je samozřejmě hrůzný a nijak nechci obhajovat obžalované, ale hysterické informování o kauze je nepřijatelné.“*

Petr Hájek ještě dodal, že *„Podle mého názoru se jedná o nátlak a snahu narušit nezávislost soudu. Každý má právo na spravedlivý proces a soudci by neměli být takto vystavováni mediálnímu tlaku. Je na soudu, aby spravedlivě rozhodl. Na základě důkazů, ne mediálního tlaku. Ale forma informování o této kauze mi připomíná mediální lynč jako v případě petice proti Heleně Vondráčkové či informování o procesech v padesátých letech.“⁴²*

---

⁴⁰ Sociolog Gabal po žhářském útoku ve Vítkově: Politici extremismus přehlíží, dostupné na: <http://zpravy.ihned.cz/c1-36778860-sociolog-gabal-po-zharskem-utoku-ve-vitkove-politici-extremismus-prehlizeji>, 7. 4. 2014.

⁴¹ Přenos z procesu se žhářů připomíná 50. léta, míní Klausův muž Hájek, dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/prenos-z-procesu-se-zhari-pripomina-50-leta-mini-klausuv-muz-hajek-pym-/domaci.aspx?c=A101006_184301_domaci_mad, 7. 4. 2014.

⁴² Dostupné tamtéž.

2.3.2 Shrnutí

Informování médií o neonacismu se po žhářském útoku ve Vítkově proměňovalo na základě různých interpretací toho činu různými aktéry. Podle teorie, ze které vychází symbolický interakcionismus, se mohou měnit významy jednotlivých pojmů, slov či výrazů. Tyto významy mohou být různé pro různé lidi, jeden výraz může jednomu člověku evokovat něco jiného, než jinému. A právě podobně se měnil význam události ve Vítkově na základě komentářů různých aktérů české společenské a politické scény.

Význam celé události se proměňoval ze surové a brutální akce, přes nepochopitelný útok, až do fáze, kdy byl chápán jako možný začátek aktivizace extremistických hnutí v Česku a jako spouštěcí mechanismus budoucích násilných střetů mezi neonacisty a Romy. V interpretaci komentátorů, politiků nebo sociologů či psychologů se význam celé události měnil na základě toho, na jaký aspekt činu se zaměřili (kdo ho provedl, jak, na kom a podobně).

2.4 Teorie sekuritizace

Dalším teoretickým konceptem, který souvisí s pojmáním kauzy žhářského útoku ve Vítkově médií, je sekuritizace. Teorie sekuritizace je v rámci sociálních věd charakterizována jako určitá syntéza přístupu konstruktivismu a klasického politického realismu v přístupu k mezinárodním vztahům. Odtud se rozšířila i do dalších oborů. Oproti materialistickým přístupům klasických bezpečnostních studií je sekuritizace procesně orientovanou koncepcí bezpečnosti (Buzan; Wæver; de Wilde, 1998: 25). Jinými slovy, jestliže se klasické přístupy v bezpečnosti zaměřují na určité materiální dispozice hrozeb zahrnujících například distribuci moci nebo vojenské kapacity, pak sekuritizace zkoumá, jak jsou jednotlivá témata transformována nejrůznějšími aktéry v bezpečnostní témata.

Podle teorie sekuritizace je nějaké téma sekuritizované (v tomto případě žhářský útok ve Vítkově), pokud je chápáno jako existenční hrozba pro přežití referenčního objektu (v tomto případě jde o Romy). Sekuritizované téma je

vyjmutu z běžného procesu politického rozhodování a v rámci odvrácení této existenční hrozby je legitimizováno přijetí mimořádných opatření, jež by za normálních okolností společnost třeba netolerovala.⁴³

2.4.1 koncept Barryho Buzana, Ole Wævera a Jaapa de Wilde

Sekuritizace je podle autorů publikace *Security: A New Framework for Analysis* extrémní verzí politizace, která umožňuje používat mimořádné významy ve jménu bezpečnosti. Aby byla sekuritizace úspěšná, musí ji akceptovat okolí. Studium sekuritizace se snaží pochopit, kdo sekuritizuje (jaký aktér), koho (jaký referenční objekt), proč, s jakými výsledky a také za jakých podmínek. Základními složkami aktu sekuritizace jsou podle autorů (1) aktér sekuritizace neboli entita, která dělá sekuritizační kroky, závěry, (2) referenční objekt, tedy objekt, kterému hrozí nebezpečí a který potřebuje být chráněn a (3) okolí v tom smyslu, že cíl sekuritizačního procesu potřebuje být přesvědčený k tomu, aby přijmul téma jako bezpečnostní hrozbu (Buzan; Wæver; de Wilde, 1998: 25).

To, že je daný subjekt sekuritizován, nemusí nutně znamenat, že subjekt je objektivně základem pro přežití dané věci, ale znamená to, že někdo úspěšně vykonstruoval něco jak existenční problém. Hlavně kdokoli může být úspěšný v konstruování něčeho jako bezpečnostního problému díky tomu, jak mluví. Schopnost efektivně sekuritizovat daný problém mimo jiné vysoce závisí na statusu daného aktéra a taky na tom, jestli jsou podobná témata obecně vnímána jako bezpečnostní problém (Buzan; Wæver; de Wilde, 1998: 25).

V případě, že je subjekt úspěšně sekuritizován, pak je možné legitimizovat výjimečné jednání, které má daný problém vyřešit. Takovou legitimizací může být třeba myšlena pohotovosti válečného práva, mobilizování armády nebo napadení jiné země. V práci Barryho Buzana, Ole Wævera a Jaapa de Wilde *Security: A New Framework for Analysis* pracují autoři s pěti politickými sektory, kde se může sekuritizace nejčastěji vyskytnout. Jsou to

---

⁴³ Sekuritizace imigrace v Arizoně, dostupné na: <http://postfsv.wordpress.com/2012/11/21/sekuritizace-imigrace-v-arizone/>, 24. 4. 2014.

armáda, politika, ekonomika, společnost a životní prostředí (Buzan; Wæver; de Wilde, 1998: 32).

V armádním sektoru je podle mého názoru nejjednodušší sekuritizovat dané téma, protože se dá nějaký problém legitimizovat jako opravdová fyzická hrozba. Možnost fyzického konfliktu či války je podle mě jedním z nejčastějších bezpečnostních témat, které se dotýká mnoha aktérů. Jak už dejme tomu ohroženého nebo napadeného státu, tak jeho konkrétních obyvatel nebo třeba některých sociálních či etnických nebo kulturních skupin. To například dokládá současná (duben 2014) krize na Ukrajině, kdy se z protestů na kyjevském náměstí Maidan rozhořel ukrajinsko-ruský konflikt, ve kterém na základě rétoriky sebeurčení národa a možného ohrožení „ruského národa“ na Krymu byla přepsána mapa Evropy a poloostrov Krym se stal znovu ruským. Rusko definovalo problémy na Ukrajině jako tak velkou krizi a ohrožení pro „vlastní“ lidi, že tím legitimizovalo u svého obyvatelstva kroky, které podniklo jak na Krymu, tak ve východních částech Ukrajiny.

Další oblastí, kde mohou být sekuritizována témata, je politika. Znovu platí, že i v tomto „okruhu“ je nějaké téma označeno za takovou hrozbu nebo nebezpečí, že se tímto označením dají legitimizovat následné kroky vlády. Podle mého názoru můžeme vidět sekuritizaci jednotlivých témat v menší míře třeba v předvolebních kampaních jednotlivých stran. Pokud jde nějaké skupení do voleb s rétorikou boje proti korupci a stále tyto termíny korupce a korumpování opakuje, vyvstane z něj téma, o kterém začne společnost přemýšlet, jak moc je pro ni nebezpečné a do jaké míry ji zasahuje. Takovéto zaměření se na jednu danou problematiku a její neustálé opakování a sekuritizace korupce jako něčeho „nebezpečnějšího, než jsme si mysleli“ následně legitimizuje vytváření různých speciálních agend proti korupci, speciálních útvarů pro odhalování korupce a podobně. Toto je samozřejmě příklad, kdy sekuritizace problému může být prospěšná, na druhou stranu stejně „jednoduše“ může být sekuritizováno téma pouze pro vlastní profit jednotlivých aktérů politické scény, ať už se jedná o jednotlivce či politické strany nebo jiné subjekty.

Ekonomická sekuritizace probíhá v nejjednodušším případě na základě určování dostatku nebo nedostatku financí. Například Česká národní banka

letos (2014) intervenovala do kurzu tuzemské měny na základě toho, že určila nízký kurz koruny vůči euru jako nebezpečný a dlouhodobě pro českou ekonomiku a obchodníky nevýhodný či neudržitelný. Tím, že sekuritizovala kurz koruny následně legitimizovala svůj zásah do něj. ČNB vytvořila (vykonstruovala) hrozbu, na jejímž základě (na základě toho, aby ji zamezila) zasáhla do kurzu koruny a na základě rétoriky, že tím „korunu“ zachránila, tento svůj krok legitimizovala.

Sekuritizace v ekonomice se kromě národních témat týká samozřejmě i těch mezinárodních, která mají dopad na široké množství aktérů. Jedním z příkladů mohou být takzvané ropné šoky, kdy (při prvním) OPEC v roce 1973 záměrně snížila těžbu ropy, aby mohla regulovat její cenu. To bral tehdejší americký prezident Richard Nixon za tak velké ohrožení růstu ekonomiky, že se hospodářskou stagnaci pokusil zastavit odpoutáním dolaru od zlatého standardu. Nixon sekuritizoval regulaci těžby ropy tak, že mu pak posloužila k legitimizaci naprosto zásadního ekonomického kroku v dějinách.⁴⁴

Co se týče společenské oblasti, tak tam se podle mého názoru nejčastěji sekuritizují témata imigrační, etnických menšin, témata multikulturalismu a podobně. V současném globalizovaném světě, kdy mizí hranice národních států a jsou mnohem lepší podmínky pro migraci (například v rámci EU díky Schengenskému prostoru a podobně), je politika přistěhovalců velmi diskutovaným tématem. To platí i pro sekuritizování společenských rozdílů na základě vyznání různých náboženství. Platí to třeba v případě, kdy je některá skupina lidí ve společnosti považována za takovou hrozbu, že je sekuritizována a na základě této sekuritizace jsou dále legitimizovány kroky k jejímu usměrnění či větší asimilaci. S touto rétorikou (například proti-imigrantské politiky) pracují například velmi hojně extremistické (zpravidla ultrapravicové) politické strany napříč Evropou. Politická strana (aktér sekuritizace) označí přistěhovalce jako velkou hrozbu pro společnost (referenční objekt) třeba ve smyslu přenášení kultur a zasahování do národní kultury (viz například téma stavění minaretů ve Švýcarsku) a chce po voličích (publiku, obecnost, na kterém záleží, jestli přijme téma jako hrozbu) souhlas a tím legitimizaci kroků, které se proti tomuto „problému“ (přistěhovalci) chystá učinit.

---

⁴⁴ Oil Embargo 1973-1974, dostupné na: <http://history.state.gov/milestones/1969-1976/oil-embargo>, 25. 4. 2014.

Posledním okruhem, ve kterém jsou nejčastěji podle Buzana, Wævera a de Wildea sekuritizována témata, je životní prostředí. Znovu je to oblast, která se může naprosto přímo týkat lidí, obyvatel daného státu, společnosti, a tak je mnohem jednodušší z environmentálního problému vytvořit hrozbu, kterou lze sekuritizovat.

2.4.2 koncept Davida L. Altheida

Jedním z nejpoužívanějších příkladů sekuritizace v oblasti politologie a mezinárodních vztahů je americká invaze do Afghánistánu v rámci takzvané války proti terorismu po útocích na World Trade Center v září roku 2001. Do té doby nebyl terorismus nijak zvlášť výjimečným tématem v rámci domácí či zahraniční politiky, tedy nebyl tématem, kterému by se věnovala extra pozornost. Změna nastala po zářijových útocích, které byly klasifikovány jako teroristická akce a Spojené státy americké posléze na základě toho vyhlásily celosvětovou válku proti terorismu. Sekuritizovaly terorismus do takové míry, že jim následně přijmou této myšlenky americkou společností, že je takovou hrozbou, proti které je třeba bojovat s nejvyšší prioritou, legitimizovalo nejednu spornou invazi do suverénních států.

Sekuritizace daného problému tedy funguje v tom případě, že vzniká ve společnosti takové napětí nebo atmosféra strachu, že taková společnost přijme téma jako nebezpečné a ohrožující. Jak jsem psala výše, existuje velké množství aktérů, kteří mohou jednotlivá témata sekuritizovat. V současnosti jsou jedním z těch nejvýraznějších médií. Média se v dnešní době stala velice silným nástrojem už z toho důvodu, že současnost je dobou informací a je mnohem jednodušší je z pohledu médií lidem předávat. Navíc z druhé strany mají lidé k informacím mnohem větší přístup. Této problematice – tedy schopnosti médií vytvářet atmosféru strachu a sekuritizovat témata – se budu věnovat v následující části práce především na základě publikací *Terrorism and the Politics of Fear* a knize *Creating Fear: News and the Construction of Crisis* od autora Davida L. Altheida.

Altheide se zaměřuje ve svých dílech velice zjednodušeně řečeno na to, jak média vytváří atmosféru strachu. Ukazuje hranice, kam až sahá (nebo může sahat) moc médií. Podle autora je „bezpečnost nejčastěji prosazována strachem“ (Altheide, 2002: 2). Tato prvotní myšlenka je naplněním teorie sekuritizace praktického pohledu v tom smyslu, že média mohou být (a jsou) nástrojem k sekuritizaci jednotlivých témat právě prostřednictvím vyvolávání atmosféry strachu. Jejich největší devízou je skutečnost, že působí kontinuálně, a tudíž mají dlouhodobý vliv na společnost.

Strach se poté dostává do diskursu tím, že překročí určitou hranici vytyčenou společností, do jaké míry je či není téma ve skutečnosti jen latentní hrozbou a od kdy se stává hrozbou reálnou, ze které je mít třeba pocit obavy. Podle Altheida jsou masmédia a populární kultura nejdůležitějšími faktory strachu (Altheide, 2002: 6). Vysvětluje si to nejenom již zmíněným kontinuálním působením, ale taky intenzitou, se kterou současná společnost média vnímá a jak dalece se s nimi ztotožňuje a do jaké míry se stala automatickou součástí běžného dne (života) lidí (Altheide, 2002: 6).

Co se týče myšlenky „prosazování bezpečnosti prostřednictvím strachu“⁴⁵, tak tu autor ospravedlňuje tím, že díky „narůstající touze lidstva po větším bezpečí v každodenním životě a silnější moci kontrolovat svět kolem sebe mají média tendenci ukazovat bezpečí právě v opozici (v porovnání či vymezení vůči) strachu.“ Nebo naopak, aby byla čtena, ukazovat na skutečnosti a události, které naší bezpečnost narušují (Altheide, 2002: 6). Postupem času se pak právě slova jako *strach*, *obava*, *hrůza* a podobně dostávají čím dál častěji do naprosto běžné formy, kterou média informují. Frekvence takového užívání či nadužívání těchto slov (zejména například v novinových titulcích) se liší do takové míry, do jaké je konkrétní médium stylizované – neboli dejme tomu bulvární deníky budou mít kvůli snaze co nejvíc zaujmout čtenáře tendenci tyto výrazy nadužívat, oproti tomu některé typy obecně řečeno „solidních médií“ budou své čtenáře (diváky, posluchače) poutat jinými slovy. Což ovšem neznamená, že atmosféru strachu nevyvolávají.

Zde bych jenom pro přesnost chtěla dodat, že jsem si vědoma možná příliš černobílého přístupu k „solidním médiím“ versus bulvárním plátkům, které

---

⁴⁵ V originále „...safety is promoted through fear...“ (Altheide, 2002: 2).

nepovažují za relevantní zdroje informací, a to právě díky jejich schopnosti a tendenci kvůli zájmu čtenářů (diváků) používat extrémně emoční rétoriku. Potřeba šokovat a připoutat tento zájem je velice často na úkor obsahové relevance daného textu či jiného příspěvku. Na druhou stranu je musím ale samozřejmě zohlednit, protože podle mě právě díky nim se atmosféra strachu dostává do společnosti velkou měrou (pokud ne nejvíce) i díky tomu, že mají zpravidla velký počet čtenářů. Je potřeba také říci, že bulvárnost se může velmi snadno objevit i v původně „solidních médiích“, její míra často ale dosahuje minima procent toho, co u bulváru jako takového.

S Atlheidovo myšlenkou nazírat na „svět“ (události, dění) optikou strachu se pojí hlavně média. Díky nim se strach stává hlavním pohledem i veřejnosti. Důvodem takto rychlého přijetí optiky médií je fakt, že právě masmédia jsou nedílnou součástí života. Díky tomuto prolnutí se stal z médií obrovsky silný nástroj, který dokáže přirozenou a nenásilnou formou ovlivnit masy. To jen dokládá a potvrzuje již obecně přijímaný fakt, že realita je sociálně konstruována.

Dalším faktorem, kterým mohou média ovlivňovat či vytvářet atmosféru strachu, je struktura jednotlivých zpráv či článků, reportáží a tak podobně. Je naprosto stěžejní, jaký má samotná zpráva titulek, takzvaný headline, neboli část, kterou poutá čtenáře (diváka). Právě okamžik zaujetí diváka je pro média klíčový a některá neváhají takzvaně sáhnout po vyhocené rétorice plné expresivních výrazů a vykřičníků, viz na ukázkou některé titulky na online serveru Blesk.cz:

- Rittig si na dovolené utahuje z Babiše: Kufry si také tahá sám!⁴⁶
- Trajekt vydal další těla: Potvrzených obětí je 181!⁴⁷
- Řidiči pozor! Zloději jdou po věcech vašich aut!⁴⁸
- Hrozí Ukrajině občanská válka?! Znepřátelené strany se chystají k boji!⁴⁹

---

⁴⁶ Článek z 24. 4. 2014, dostupné na: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/247647/rittig-si-na-dovolene-utahuje-z-babise-kufry-si-take-taham-sam.html>, 25. 4. 2014.

⁴⁷ Článek z 25. 4. 2014, dostupné na: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/247729/trajekt-vydal-dalsi-tela-potvrzenych-obeti-je-181.html>, 25. 4. 2014.

⁴⁸ Článek z 24. 4. 2014, dostupné na: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/247613/ridici-pozor-zloději-jdou-po-vecech-z-vasich-aut.html>, 25. 4. 2014.

Toto je jen stručná ukázka toho, jaké výrazy k upoutání jakých událostí mohou bulvární média používat. Z druhého, třetího a čtvrtého náhodně vybraného headlinu je dokonce na první pohled (přečtení) znát atmosféra určité hrozby, nebezpečí. Ať už se jedná o tragédii a neštěstí potopeného jihokorejského trajektu Sewol, nebo o bezpečnost osobních aut či ukrajinskou krizi, která se v současnosti blíží ozbrojenému konfliktu, tak můžeme jednoznačně rozluštit atmosféru obavy a následného strachu. Minimálně u českého tématu oproti těm zahraničním.

Dalším prvkem, který Altheide zmiňuje v souvislosti se schopností médií vyvolávat atmosféru strachu, je určitá změna významu slova na základě jeho spojování se slovem jiným. Hned vysvětlím Altheidovo postupem. V případě, že používáme čím dál častěji slovo *strach* ve spojení se slovem *kriminalita*, pak se nám automaticky začnou tato dvě slova dohromady asociovat a následně nebude potřeba již používat obě slova, nýbrž jenom výraz *kriminalita*, který už v sobě bude mít konotaci a atmosféru strachu (Altheide, 2002: 39).

Ten proces, který jsem teď popsala, je součástí postupného vytváření určitého diskurzu. Podle autora se tato plynulá přeměna rozvíjela několik desetiletí.⁵⁰ Součástí diskurzu je i rámec, do kterého je téma zasazováno. Rámcování nebo rámec jako takový se zaměřuje na to, *co* a *jak* bude diskutováno nebo nebude diskutováno. Tedy určuje hranice prostoru, ve kterém by se téma mělo ideálně pohybovat, abychom s ním (teď z pohledu médií) mohli dobře pracovat. To závisí na několika faktorech, které je třeba zohlednit. Patří sem narativní struktura, některé univerzální morální zásady nebo třeba specifická místa a času. Tedy strach jako takový bude rámcován jinak médii americkými, než českými například. A na druhou stranu velké množství témat je rámcováno právě skrz strach (Altheide, 2002: 41).

Autor tuto myšlenku obhajuje s tím, že význam dvou slov je podmíněn jejich blízkostí a jejich sdružováním. Jeho příklad, na kterém ukazuje blízkost slov *násilí* a *kriminalita* (popřípadě zločin), je následující v těchto třech větách:

---

⁴⁹ Článek z 23. 4. 2014, dostupné na: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krize-na-ukrajine/247477/hrozi-ukrajine-obcanska-valka-znepratelene-strany-se-chystaji-k-boji.html>, 25. 4. 2014.

⁵⁰ (...) *discourse of fear is one key area that has been cultivated for decades by the entertainment media and formal agents of social control alike.* Altheide (2002), pp. 40.

1. „Akt násilí, který by mohl být nahlížen jako zločin, se stal o sobotní noci.“
2. „Násilný čin se stal sobotní noci.“
3. „Zločin (násilný) se stal sobotní noci.“⁵¹

Zde je vidět, jak je jedna a ta samá informace, že se stal nějaký zločin, který můžeme nazvat násilným, podat několika způsoby. Z těchto několika způsobů ale může vycházet nakonec jiný význam. Stejně tak je tomu u příkladu s ukázkou spojování slov *násilí* a *kriminalita* tak, že jedno slovo může v tomto častém spojení evokovat druhé, neboli že slovo *násilí* si můžeme následně spojovat automaticky se slovem *kriminalita*. V tomto ohledu nejde jenom o slova, ale především o jejich významy, které jsou pro práci médií naprosto stěžejní.

Součástí práce médií a jejich informování o daných tématech a událostech je také forma, kterou tyto informace předávají. Silným nástrojem k sekuritizaci témat může být používání zmíněných novinových titulků, které mohou vyvolávat atmosféru strachu a nebezpečí. Noviny samozřejmě pracují s jinými modely informování, než obrazová média. Tento rozdíl je důležité si uvědomit. Zvukově sdělená informace podložená obrazovým materiálem může atmosféru strachu podnítit právě díky této vizuální složce.

V každém případě zde vyvstává otázka, co je potom „objektivní“ realitou a danou skutečností, nebo jak moc je informace zkreslena či konstruována. Pokud o jedné události informují různá média různě, tak co máme považovat za pravdu? Je například neonacismus v Česku tak velkou hrozbou, jak se nedlouho po žhářském útoku zdálo, nebo to byla jenom „epizodní“ akce, která na toto radikální hnutí upozornila, ale ve skutečnosti nám není tolik nebezpečné? A dá se o nebezpečnosti neonacismus usuzovat z novinových článků, nebo je to jenom „špička ledovce“ a jádro problému je někde jinde, v ulicích měst a podobně... K těmto otázkám se vrátím v závěru práce.

---

⁵¹ V originále: (1) *An act of violence that might be regarded as a crime occurred Saturday night.* (2) *A violent crime occurred Saturday night.* (3) *A crime (violence) occurred Saturday night* (Altheide, 2002: 39).

Co se týče rámcování témat a zpráv, tak je podle Altheida naprosto zásadní uvědomit si, že jsou součástí určitého zábavního formátu televizí nebo novin. Kauz a problémů založených na strachu je obecně velmi mnoho. Jak tedy média pracují, aby mohla ukázat nějaký reálný problém zajímavým? Nebo jak mohou média vytvářet zprávy kompatibilní se zábavným formátem? Podle autora je základním pravidlem to, že zprávy jsou prodejnou komoditou. Masmédia a hlavně mediální business přispívají k tomu, že se objevují „vysoce racionalizované rámce problémů, které mohou garantovat zprávy o strachu.“ Klíčovou strategií, jak dosáhnout interakce a identifikace čtenářů se zprávou, je poskytnutí nové informace. Například „co se děje teď“ spolu s familiérním kontextem významu, jako je například „dnes další zabíjení v oblasti“⁵² (Altheide, 2002: 47).

Podle Altheida je každodenní život čím dál víc zprostředkováván informačními technologiemi. Informační technologie a jejich různé komunikační formáty (mediální logika) jsou součástí našeho faktického prostředí, na které jsme si zvykli, a které bereme jako dané (Pfughl and Henry cit dle Altheide, 2002: 59). A stejně tak, jako se lidé v novém prostředí učí chovat jinak a po čase se toto chování stane rutinou, tak stejně tak si uživatelé postmoderních médií zvykají na nové informační technologie a komunikační formáty, které berou časem také jako dané (Altheide, 2002: 57).

Mediální materiály přispívají k vnímání veřejnosti, i když méně než v konkrétní formě jde o nastolování agendy nebo o utváření veřejného diskursu skrz nové formáty. To všechno je součástí naší kultury, a úkolem je podle autora „pokračovat v konceptuálním mapování symbolických spojení, která si vytváříme mezi každodenními životy, populární kulturou, informačními technologiemi a denními zprávami“ (Altheide, 2002: 57).

Kulturní změny mohou podporovat rámcování problémů díky své elektronické formě. Organizace už přijaly za své elektronický formát médií, který podporuje určitou „zábavnou“ orientaci na problémy a jejich řešení. Tato změna je podle Altheida ze čtyř důvodů metodologickou výzvou. Zaprvé zde není „žádný výrazný teoretický zájem v tom smyslu, kdy se masmédia a populární kultura mění významovou komunikaci v sociálním životě, zadruhé je důležité

---

⁵² V originále: „here’s what’s happening now“, „another killing in the Halley today“.

pochopit, jak organizační praktiky a zprávy inkorporují tyto zábavní formáty, zatřetí až do nedávné doby nebylo tyto informace, podávané těmito novými formáty, jednoduché studovat kvůli limitovaným softwarům a hardwarům, které neposkytovaly programy pro řádné kvalitativní a kvantitativní analýzy a čtvrtým faktorem je nastavení výzkumu jako „sledování diskursu“⁵³, který může nabídnout komparativní zdůvodnění pro systematické studium změn v systému kulturních symbolů během nějakého času“ (Altheide, 2002: 57-58).

Perspektivy a praktiky zpráv, zahrnující organizační kontext a použití zábavních formátů, podporují takové rámcování problému, které způsobuje, že se o dané události začne vyprávět s konotací strachu. Strach je mnohem viditelnějším a stal se v současném světě mnohem více ukotveným ve veřejném diskurzu, než tomu bylo několik desetiletí dříve. Vnímání bezpečí a bezpečnosti se změnilo. Značná část lidí vnímá svět jako problematičtější a nebezpečnější, a je podle nich potřeba mnohem větší úsilí na jeho ochranu (Altheide, 2002: 58).

Strach je všudypřítomným slovem každodenního života. Výzkumy ukazují, že strach není používán sám o sobě, ale je čím dál tím častěji součástí diskursu strachu nebo cestou, kterou se zaměřujeme na události, které jsou se strachem spojené. „Perspektiva strachu je nepřímou vyjádřena v diskursu strachu“ (Altheide, 2002: 58).

Co se týče diskursu strachu, tak strach se v médiích často stává optikou, kterou je nahlíženo na jednotlivá témata. Velké množství těchto témat je reflektováno strachem. Podle Altheida je pak strach následně identifikován s řadou témat, jako je etnicita, sociální třída, a strach je zapojen i v otázkách genderových zájmů a často je strach dnes již přirozenou součástí informování o problémech ve společnosti jako takových. Nejčastějšími výrazy, se kterým je slovo strach spojováno, jsou kriminalita nebo zločin. Často jsou taky významově se strachem spojeny novinové titulky témat dětí, společnosti, škol nebo policie (Altheide, 2002: 98).

Autorova analýza tvrdí, že častá témata zpráv, jako jsou kriminalita, násilí a drogy ukazují, že zprávy o kriminalitě a zprávy s tematikou strachu jsou sice paralelní, ale odlišné. Strach je mnohem rozšířenější a stálejší téma, než třeba

---

⁵³ V originále „*tracking discourse*“.

kriminalita. Zpráv s tematikou strachu je mnohem víc, než těch o kriminalitě nebo násilí. Strach se stal standardním rysem novinových formátů v problematickém rámci, který se orientuje k zábavnímu účelu, respektive účelu ne bavícímu ve smyslu pozitivní zábavy, ale takovému, aby bavil, aby byl zajímavý a čtený. „Je to ta tenze mezi zábavnými a povědomým informováním na jedné straně, kdy na druhé straně je určité občanské pochopení, která nikdy nebude vyřešena“ (Altheide, 2002: 98).

Zde Altheide ukazuje, jak média dokáží nahlížet velké množství témat skrz atmosféru strachu tak, že tento původní záměr - vyvolat strach či obavu nebo pocit nebezpečí - není rozhodně zřetelný na první pohled. „Dotazování novinářů reflektuje změny ve společnosti, informační technologie, marketing a obchodní zájmy a způsob, jakým tyto informace skládá do komunikace s veřejností, je veden logikou médií. Zábavní formáty vládnu dennímu informování o politice, sportu, náboženství nebo vzdělávání. Strach je ale jedním z následků této perspektivy“ (Altheide, 2002: 121).

Jak tvrdí Altheide, žurnalistika je velmi dobrým nástrojem pro vydělávání peněz, pro získávání pozornosti veřejnosti a je taky velmi užitečná proto, že dokáže mít velmi významné dopady. Podle autora se ale charakter a smysl novinářské práce během posledních sedmdesáti let změnil a ukazuje paradox mediální doby – „žurnalistické dotazování se transformovalo skrz logiku médií do takové podoby, že poskytuje evokativní scénáře, které jsou velmi účinné. Takové změny dělají dotazování mnohem zajímavějším a mnohem zábavnějším. Ale takovéto evokativní přístupy jsou mnohem míň užitečné pro to, aby divák (čtenář) mohl vidět pravdu“ (Altheide, 2002: 122).

Jinými slovy přizpůsobování se médií zábavnějším formátům předávání zpráv a informací veřejnosti trpí po obsahové stránce tím, že se snaží být atraktivní, a to nejčastěji z toho důvodu, aby bylo médium prodávané či co nejvíce sledované nebo poslouchané. V rámci této změny od „objektivní“ žurnalistiky k zábavnímu formátu se vytrácí přesnost, zkreslují se informace do takové podoby, aby mohly například lépe znít či vypadat v titulcích a pro diváka je pak mnohem těžší vidět či nalézt tu pravou a pravdivou původní informaci. Žurnalistika se tak čím dál víc orientuje na zábavný formát.

Masmédia, speciálně zaměřená na zábavní formáty zpráv, a agentury sociální kontroly jsou podle Altheida „synergicky spojené s komunikací“. Masmédia a populární kultura potřebují zábavní programy a opakující se krize k tomu, aby získaly pozornost publika, které se čím dál víc fragmentuje (Altheide, 2002: 153). Zde autor potvrzuje tendenci médií stát se naprosto zásadním komunikačním kanálem společnosti, respektive potvrzuje, že média tuto roli mají. Média měla vždy důležité postavení v rámci komunikačních kanálů, ale v současné době se tato role stala naprosto stěžejní.

Politika strachu je závislá na tom vnímání hrozeb a nepřátel veřejností a je podporovaná opakováním ve zprávách a v rámci populární kultura (třeba ve filmu), kde jsou zobrazováni „ti zlí“. Masmédia a populární kultura přispívají k definování situací a k očekávání publika a kritérií pro sebe prezentaci jich samých a ostatních. David Altheide v knize *Terrorism and the Politics of Fear* ukazuje jako příklad televizní seriál „24 hodin“, kde je hlavní rolí agent Protiteroristického oddělení. Klíčovým pozadím pro tuto sérii jsou útoky z jedenáctého září, které dle autora „evokují nekonečnou hrozbu teroristů z blízkého východu“ (Altheide, 2006: 70).

Zde bych chtěla jenom pro úplnost zmínit, že problém terorismu byl ve Spojených státech amerických, autorova přirozeného prostředí, mnohem více sekuritizován, než například v České republice. V otázce bezpečnosti se stal prioritou a zároveň hrozbou číslo jedna a na základě terorismu byly legitimizovány některé diskutabilní kroky americké armády. V Česku toto téma nevyvolává ani zdaleka takové napětí nebo pocit nebezpečí mezi lidmi tak, jako je tomu právě ve Spojených státech amerických.

Vraťme se ale k příkladu, který autor uvádí. Na něm ukazuje, jak se dá prostřednictvím populární kultura podpořit sekuritizace daného tématu. Překládá názor, že nejenom média, ale i tento ve svém smyslu komunikační kanál (seriál) dokáže nenásilnou formou přizívat obavy z terorismu. Altheide píše, že toto „filmové či seriálové ztvárnění takového problému prostřednictvím právě populární kultura je velice důležité pro to, aby se diváci blíže seznámili (v případě seriálu 24 hodin) třeba s praktikami mučení, na kterých je pak demonstrována další tvář terorismu“ (Altheide, 2006: 70).

Pokud tráví publikum víc času sledováním těchto formátů, tak se stává logika informování prostřednictvím této zábavní formy a populární kultury u těchto lidí mnohem přirozenější a je pak brána jako „normální forma“ komunikace. Podle Altheida jsou „evokativní formy komunikace mnohem dominantnější, než referenční formy komunikace ve významovém prostředí“ (Altheide, 2006: 71). Ukazuje tím na trend, že forma informování na základě populární kultury je čím dál tím častější právě proto, že je čím dál víc žádanější, a to hlavně z toho důvodu, že je mnohem jednodušší na pochopení a přístupnější. Publikum (čtenáři, diváci) mnohem lépe zpracují informaci parafrázovanou, vyprávěnou příběhem nebo jím aspoň zaobalenou, než informaci podanou jasně a stručně bez příkras.

Politika strachu je podle Altheida „krmena“ populární kulturou. Zprávy o zločinech a strach ovlivňují národní a mezinárodní zájmy. Strach je klíčovým komponentem zábavního formátu, který utváří novinové články (zprávy) už po několik dekád. Altheide přidává, že toto používání se zintenzivnilo ve Spojených státech kolem několika témat, jako jsou kriminalita nebo terorismus. Autor tvrdí, že válečná politika Spojených států amerických vůči Iráku byla poháněna a podněcována po desetiletí zprávami o tamní kriminalitě a úsilím v pronásledování drogových válek (Altheide, 2006: 85).

Pro definování situace po jedenáctém září 2001 byly podle autora důležité různé krize, které podněcovaly strach spojený s kriminalitou, násilím a nejistotou. Vláda používala základ strachu k vybudování ještě většího strachu uvnitř Spojených států amerických a uzákonila drakonickou legislativu, která popírala civilní svobody (Altheide, 2006: 85).

Podle Altheida se strach hromadí a je uložen v širokém sociálním prostředí. Autor zde používá přirovnání k achátům, které byly vytvářeny po čtyřicet milionů let v meziprostoru chladnouceho magma a pak byly přenášeny řekami do oceánů a pak na pláže. Od té doby si strach zachovává svojí esenciální podstatu. Složení achátů může být odhaleno díky analýze, nicméně většina lidí, která je najde, se o to nezajímá. Původ specifického strachu může být také odhalen ve specifických instancích, ale většina lidí se nestará o to, kde vznikl a kde je jeho počátek (Altheide, 2006: 86).

Altheide se na tomto přirovnání snaží ukázat, jak složité může být odhalení pravé příčiny našeho strachu či strachu ve společnosti obecně. Přesněji řečeno nejde o tu složitost jako takovou, ale jde spíše o nezájem a laxnost zkoumat tu pravou příčinu. Pokud si toto uvědomujeme, pak je velice snadné strach vyvolat prostřednictvím nenásilných forem komunikace, které nejsou tolik viditelné a rozeznatelné, jako ten pravý zdroj strachu.

Politika strachu těžší podle autora z terorismu. Příkladem pro Altheida je útok z jedenáctého září 2001, který byl v amerických médiích a v populární kultuře definován jako útok či napadení americké kultury. „Vyobrazení zpravodajských médií a populární kultury reakce Spojených států na teroristický útok reflektuje kulturu kolektivní identity prodchnuté v marketingu, populární kultuře konzumerismu a strachu. Přední zpravodajský management a propaganda komplexu vojenských sdělovacích prostředků vytvářely teroristické scénáře, které byly reflektovány národními agendami v každodenním životě“ (Altheide, 2006: 110).

„Kolektivita se reflexivně přidala skrz konzumaci k sociální participaci. Na jedné straně symbolická konstrukce obětí a terorismu prostřednictvím masmédií přispěla k „národní zkušenosti“ orientované na společné hodnoty a znovu potvrzení kulturních vyprávění. Občané byli žádáni, aby dávali, kupovali a podporovali. Na druhé straně tyto silné symbolické definice podporovaly nekonečné konzumerické nárůsty v armádě a u policejních autorit během rozšiřování vládního dohledu a mizících občanských svobod. Průzkumy veřejného mínění ukazují, že američtí občané přijali omezení občanských svobod, protože „svět se změnil“. Je to myšleno tak, že v období *před* jedenáctým zářím 2001 tu byly občanské svobody z toho důvodu, aby chránily občany, kdežto *po* jedenáctém září 2001 mohly občanské svobody občany vystavit nebezpečí“ (Altheide, 2006: 111).

Kolektivní identita obětí teroristických útoků byla podporována a prosazována díky zprávám, které zdůrazňovaly společné trpění, tak jako díky příležitostem účastnit se v pomáhání přeživším nebo v poráženém terorismu. Tradičnější a kulturně víc rezonující příběhy o zločinech, drogách a zlu se obecně od základu přetransformovaly v „příběhy terorismu“. Patriotické odpovědi na útoky se spojily s komercionalismem. Například ti občané, kteří byli

svědky útoku z jedenáctého září, následovali pokyny vlády, aby darovali krev, zásoby a peníze bezprostředním a neodkladným obětem teroristického útoku (Altheide, 2006: 111).

Často byli také nabádáni k tomu, aby cestovali, nakupovali různé věci a účastnili se patriotických rituálů. Komerční odpověď byla naprosto okamžitá a ohromná a kolektivní zármutek byl prodáván jako produkt a stal se příležitostí pro to, aby se mohli Američané sjednotit a pomáhali si „posunout se vpřed“, nebo jak například uváděla reklama společnosti General Motors „Keep America Rolling“. Členství a participace se rozšířilo a zahrnovalo „dobré dohody“ jako například ochotu podporovat masivní nárůst armádních výdajů, které by mohly být nezbytné pro válku proti terorismu na celém světě (Altheide, 2006: 111).

Nová zahraniční politika Spojených států amerických byla legitimizována sekuritizací tématu terorismu. Tento přístup a strategie se v rámci mezinárodní politiky zrodily až po jedenáctém září 2001 a byly podle autora „mistrně uplatňovány na úrodné půdě strachu a pronásledování. Netajená sociální jednotná shoda souhlasu byla strategickým nástrojem pro rozšiřování úměrné reakce k útokům. Zpravodajské servery připomínaly čtenářům „dlouhý boj“ před sebou a opětovné „náhodné bombardování“ civilistů v Afghánistánu bylo součástí boje proti terorismu a pokračující cestě proti „zlu“.“ Kruh se uzavřel ve chvíli, kdy inzerce a veřejné služby oznámily propojení užívání drog spolu s podporou terorismu. „Konzistentně se symbolickým konzumerismem bylo útočení na jedno zároveň útočením na druhé“ (Altheide, 2006: 111-112).

Altheide přichází ve své publikaci s myšlenkou, že politika strachu je dominantním motivem pro zpravodajství a populární kulturu. Navíc uvnitř tohoto rámce je informování o zločinnosti a terorismu spojeno s pronásledováním příběhů, které dělají zločinnost, nebezpečí a strach velmi důležitými v každodenním životě. Sociální konstrukce společenských problémů je pokračujícím procesem, který staví na předešlé zkušenosti. Nicméně politika strachu jako veřejného diskursu reprezentuje narůstající znaky symbolického prostředí. „Politika strachu může být teoreticky užitečná v chápání relevance masově přenášeného strachu v současné populární kultuře a politickém životě.“ Tento koncept je užitečný pro vyjasnění vazby mezi zábavně orientovaným

zpravodajstvím a populární kulturou na jedné straně a zpravodajstvím objektivním (Altheide, 2006: 130).

Na jedné straně je politika strachu spojená se zábavně orientovaným zpravodajstvím a masmédií, a to zejména ve významu „oběti“ a „pronásledování“. Na straně druhé politika strachu pomáhá politickým decision makers jako zdroj informací a jako politický aktér definující sociální život jako nebezpečný a vyžadující formální společenskou kontrolu a státní intervenci. Kvalitní propaganda a spolupráce nejsilnějších zpravodajských médií umožňuje používat jednoduché lži k vysvětlení komplexních událostí. Jako zajímavé informování o zločinnosti, předjímání válek, útoků a neustálá ostražitost a bdělost informačních agentur jsou důležité pro mnoho občanů, kteří hledají ochranu v rámci symbolického řádu politiky strachu. Úspěšné používání nenáviděných „teroristických pohotovostí“ k získání pozornosti je rozhodující pro zamezení jakýchkoli pomluv (Altheide, 2006: 131).

Rituály kontroly a hlídání jsou mnohem snáze akceptovatelné v případě, že se stanou mnohem častějšími a institucionalizovanějšími. „Strach je chápán jako zločin a terorismus, pokud se policie a armádní složky symbolicky přidají jako ochránci. Politika strachu s národním nebo mezinárodním ospravedlněním je víc symbolická než „pouhé zločiny v ulicích“. Doprovodná nenáviděná ostražitost před terorismem se stává rutinní, dotěrným dohledem a neustálou sledovací kamerou, která kontroluje okolí pro jakoukoli podezřelou aktivitu“ (Altheide, 2006: 131).

„Narativní kontrola odpovídá aktérově obavě a očekávání, že symbolické významy mohou být monitorovány a používány jinými diváky na jiné účely. Narativní kontrola je svázána s diskursem strachu – všudypřítomná komunikace, symbolické uvědomování si a očekávání, že nebezpečí a risk jsou základní součástí každodenního života. Dokonce je zapojena mnohem více ve snaze zamezit přístupu, v užívání informačních technologií jako strachu a narativní kontrola je i kontrolou, která se reflektivně přidává k virtuální komunikaci“ (Altheide, 2006: 154).

Společnost může být známá svojí narativní kontrolou a logikou, a to zejména jejich dosahem skrz naskrz institucemi v každodenním životě. Autor tuto tezi ukazuje na následujícím příkladu. Během Viktoriánské éry poskytovala

Laterna Magika zábavu a hrůzu takovému publiku, které nebylo obeznámeno s technologiemi, které zapříčiňovaly, že se obrazy „hýbaly“. Iluze je prvkem psychologie (přirozené technologie) očního kontaktu, který nemůže zaznamenat přestávky mezi „stojícími“ obrázky. Zpomalování tohoto procesu ukazuje, co je to za iluzi. V současnosti miliony lidí používají internet k vytváření zpráv a obrazů, které mohou být viděny nějakými dalšími lidmi, kteří prodávají nebo nakupují, a nebo těmi, kteří mohou dle Altheida cenzurovat nebo podvádět. Tato konstanta je potenciálem, který v praxi navyšuje obavu lidí z kontroly. Během toho, co „Velký bratr“ neustále pokračuje ve sledování, tak kontrola internetu se stala jeho naprosto přímou součástí (Altheide, 2006: 155).

Domnívat se, že internet není kontrolován a jeho obsah je jenom přístupný danému uživateli, což platí mnohonásobně pro osobní komunikaci (email, chat a podobně), by bylo v dnešní době naprosto naivní. Neustálý dohled nad tím, jaký je obsah našeho prohlížení serverů, se stává narativní kontrolou internetu. Různé instituce a firmy mají o jednotlivcích nespočetné množství údajů, začínaje adresou místa bydliště a pokračuje telefonním číslem, rodným číslem, přístupovými údaji do internetového bankovníctví, přístupovými jmény a hesly na všechny možné domény, přístupem do emailu a také do jeho obsahu.

Altheide tvrdí, že uživatelé internetu jsou voyeuři a exhibicionisti – sledujeme navzájem jeden druhého, jsme sledováni ostatními a chceme být viděni. Naše společnost je tím typem společnosti, která je založena na rozšířeném získávání a sdílení informací uživateli. Formát internetové technologie a taky tlak kontrolovat nebezpečí v sociálním kontextu, jsou založené na strachem přenášené interakci na internetu (a i jinde). Pokud si nemůžeme představit, že by internet mohl existovat i bez širokého zabezpečení, pak je to právě toto zabezpečení, které vytváří mnohé paradoxy. Jedním z těchto paradoxů internetové bezpečnosti je to, že vyžaduje porušení a dohled. Kontrolování rizikové (nebezpečné) společnosti vytvořilo další nebezpečí, a to riziko nejenom kompromitující soukromí, potlačující zvědavost a dobrodružství internetu pro strach z odhalení, ale taky riziko zevšednění klamání a podvodů, kdy si třeba lidé na internetu vytvářejí falešné identity.

Konec konců lidé pomáhají uvádět do normálu komunikativní kontrolu (Altheide, 2006: 155).

„Moc ukazuje v současném světě sama sebe prostřednictvím strachu.“ Autor moc definuje jako „schopnost definovat situace pro sebe a pro ostatní. Politika strachu je paradoxní. Složitosti jsou ilustrovány v různých snahách kontrolovat zločinnost“ (Altheide, 2006: 208-209). „Strach podporuje strach. Limity strachu našich intelektuálních a morálních kapacit se otáčejí proti nám, mění naše chování a perspektivu a dělají nás zranitelnějšími a náchylnějšími k těm, kdo nás kontrolovat v rámci propagování své vlastní agendy. Politika strachu jednoduše převádí tyto „zájmy“ do preventivního chování; vytváří tvrzení, že „špatné situace“ mohou být napraveny jen skrz další a větší kontrolu“ (Altheide, 2006: 210).

Ve většině případů se kontrolování zaměřuje na regulování jednotlivců spíše než na široká sociální témata (chudoba, represivní zahraniční vztahy), která přispívají k daným problémům. Čím dál častěji se mimo jiné práce spojující strach a politiku strachu stává mnohem více sofistikovanější. Současná „válka proti terorismu“ zaznamenává významné změny, které se objevují v naší kultuře a sociálních institucích (Altheide, 2006: 210).

Podle autora je otřepaná pravda sociálních věd taková, že všechny sociální produkty reflektují procesy, které je vytvářely. Strach je produkt a politika strachu je součástí procesu. Je to ten proces, který zahrnuje roli masmédií z toho důvodu, že v moderním světě víme jen velmi málo o tom, co překračuje naše vlastní zkušenosti. Jsme společnost orientovaná na zábavu a všechno, co pro nás má nějaký smysl a bereme to jako dané, je součástí „programu“, který opakuje, koresponduje a reprodukuje naše životy (Altheide, 2006: 210).

Podle Altheida diskurz strachu podtrhuje moderní propagandu. Propaganda s sebou nese symboly strachu a hrozby přispívají k tomu, jak jsou definovány situace a jak jsou utvářeny díky rozšiřující se mašinérií symbolického strachu. Veřejná očekávání o nařízeních doprovázejí nové symbolické rámce. *Politika* strachu rychle transformuje velké množství lidí v *politiku* strachu. Začínáme kontrolovat sami svůj jazyk, chování a perspektivy. Podle Altheida je jednou z důležitých konsekvencí to, že společenští aktéři se

začínají bát hrozeb a začínají kontrolovat své chování skrz to, čemu Marx říká „dohled nad sebou samým“ (Altheide, 2006: 217-218).

Občanství je podle autora postižené politikou strachu také. Altheide tvrdí, že „úspěšní politici strachu vymítí nedotknutelnost občanství a dělají to často. Úředníci Bushovy administrativy se účastnili několika porušování lidských práv na základě zatýkání lidí a držení je ve vazbě bez obvinění, zamezili jim přístup k právním zástupcům a spojili se se zahraničními vládami k tomu, aby mohli mučit osoby podezřelé z terorismu“ (Herbert cit. dle Altheide, 2006: 218).

Kontext politiky strachu, který představuje David Altheide, je zcela odlišný od klasické představy o občanství. T. H. Marshall a ostatní jsou podle něj zatíženi tím, že občanství se postupně utvářelo přidáním společenských práv jednotlivcům, zahrnující občanská práva (osmnácté století), politická práva (devatenácté století) a sociální práva (dvacáté století). Čím dál víc jsou občanská práva podřízena principům trhu. Což znamená, že jednotlivci, organizace a agentury, které kontrolují trh v podstatě kontrolují a regulují velké množství aspektů každodenního života. Obecně užívané představy o nerovnosti, svobodě a nespravedlnosti slábnou v neonových světlech trhu. Čím dál víc taky regulujeme aktivity a věnujeme se sociálním problémům až do té míry, že jsou zlomové pro trh spíš než pro lidské potřeby. (Altheide, 2006: 219-220).

Politika strachu je pro sociální život relevantní, protože ovlivňuje naše aktivity, významy, rutinu a pohled na věc. Je obtížné rozdělit politiky a procedury, které neustále rozšiřují kontrolu a strach z části z toho důvodu, aby tato kontrola a strach byly pro následující generace naprosto samozřejmými. Tyto efekty lze zredukovat díky kritickému myšlení a obezřetnosti vůči sociálním změnám a vůči vyhláškám pod záštitou politiky bezpečnosti (Altheide, 2006: 220).

2.4.3 koncept Holgera Stritzela

K přiblížení pojmu sekuritizace jsem se rozhodla použít i následující článek autora Holgera Stritzela *Security, the Translation*. Ten považuje teorii sekuritizace za jednu z nekontroverznějších a je podle něj jedním z nejdříve diskutovaných konceptem v rámci studií kritické bezpečnosti během několika posledních let. Experiment „konceptuální transpozice“ se vztahuje ke čtyřem dobře dokumentovaným tématům, kterými jsou (1) „statické versus dynamické prvky v rámci této teorie, (2) základní tenze mezi tradicionalismem a reflektivismem v myšlení autora Wævera, (3) opomíjení procesu sekuritizace a konečně k (4) problému definování spolehlivých kritérií úspěchu v rámci toho, kdy je něco jednou úspěšně sekuritizováno a sekuritizace se pak přesune do takového stádia, že je akceptována těmi, na které je uplatňována“ (Stritzel, 2011: 344).

Nejdůležitějším aspektem v translačním pochopení významu (-ů) bezpečnosti jsou podle Stritzela „(1) radikální historicita konceptu, (2) zaměření se na lokální tvorbu významů bezpečnosti a (3) uznání možnosti rozkolu v rámci globálního a lokálního bezpečnostního diskurzu.“ V tomto smyslu pojem translace vyžaduje pochopení bezpečnosti, které je historické, místní, ne-esencialistické, empiricko-rekonstruktivistické a reflektivistické (Stritzel, 2011: 346).

Z perspektivy translace je nezbytné to, aby jednotlivé významy bezpečnosti byly chápány v rámci polí diskurzu (což vyžaduje různé hierarchie, formy přechodné stability a odlišné geografické zaměření), ve kterých jsou významy a hranice bezpečnosti neustále překonávány, srovnávány a následkem toho potenciálně měněny. Není překvapením, že to, co bereme jako bezpečnostní praktiky v určitém časovém období nebo na určitém místě, nemusí nutně korespondovat s bezpečnostními praktikami v jiných obdobích na stejném místě (území). Z translační perspektivy je velice problematické zavést umělý pojem univerzality nebo fixního významu s ohledem na koncept či praktickou součást bezpečnosti (Stritzel, 2011: 346).

Ale v případě, že význam sekuritizace není fixní, tak jak potom můžeme vědět, že nějaký diskurz je diskurzem bezpečnosti? Z translační perspektivy se

vždy významy objevují ve shluku se vztahy reflektujícími specifické historické epizody, které jsou vždy výsledkem nějakého specifického sociálního pole. Translační perspektiva proto empiricky rekonstruuje to, jak aktéři v rámci sociálního pole bezpečnosti myslí, mluví a jak prakticky sekuritizují jednotlivé body v rámci určitého času (Stritzel, 2011: 346).

Sekuritizace organizovaného zločinu je dobrým příkladem k tomu, abychom na ní mohli podle autora ukázat znaky sekuritizačního procesu, které musíme v rámci sekuritizace hledat. Tradiční teoretici sekuritizace se ptají na několik základních otázek: (1) Co je začátkem a co je koncem? (2) Kdo je tím, kdo sekuritizuje a kdo jsou ti, na které má sekuritizace působit? (3) Co je sekuritizace? (Stritzel, 2011: 351).

Stritzel se kromě samotného definování teorie sekuritizace věnuje několika dalším otázkám, které s konceptem souvisí, jsou jimi *hrozby*, *diskurz* a *politika lokalizace*. Autor prohlašuje, že pro pochopení vývoje globálních narativ „podstaty hrozeb“ jsou naprosto důležité procesy lokalizace. Při bližším nahlédnutí problematiky můžou být podle něj rozděleny do tří základních „mechanismů translace“, které spolu úzce souvisí, a mohou se tak i různě překrývat. Jsou jimi „(1) nepostižitelnost textů o hrozbách, (2) kompatibilita těchto textů s novým lokálním kontextem“ a podle Stritzela nejdůležitější (3) „socio-lingvistické a socio-politické procesy adaptace“, což znamená přístupy k těmto textům o hrozbách a/nebo dominantní diskurz v novém kontextu (Stritzel, 2010:4).

První mechanismus se vztahuje k myšlence, že některé struktury je jednodušší přeložit do nového kontextu či diskurzu než jiné. Stritzel tvrdí, že význam nikdy není kompletně daný nebo „stabilní“, ale právě naopak je vždycky v rámci struktury otevřen změnám. Myšlenka obtížné schopnosti translace textových struktur by neměla být chápána jako „abstraktní textový universalismus“ který by mohl opakovat nekonečné diskuse lingvistů. Schopnost translace jednotlivých textů jde vlastně vyzorovat až zpětně. Nemůže existovat definitivní seznam abstraktních kritérií, které by výzkumníkovi řekly, jak jednoduše či složitě je tento text přeložitelný nebo na jaké performativní účinky by mohl mít (Stritzel, 2010: 4-5).

Jak je vidět z předchozích myšlenek Holgera Stritzela i samozřejmě Davida Altheida, teorie sekuritizace má mnoho faktorů, na které je potřeba se při jejím zkoumání zaměřit. Jedním z těch zásadních je diskurz strachu, a tím se v kapitole *On Security* v rámci sborníku *On Security* zabývá Ronnie D. Lipschutz.

2.4.4 koncept Ronnieho D. Lipschutze

Podle konceptu Lipschutze je „konceptualizace bezpečnosti definována v širším rámci bezpečnostního diskurzu.“ Tvrdí taky, že tato myšlenka není ani striktně objektivním hodnocením, ani analytickou konstrukcí hrozeb, ale jde spíš o výsledek historických struktur a procesů či výsledek bojů o moc v rámci jednoho určitého státu, nebo taky o výsledek konfliktů mezi jednotlivými společenskými uskupeními, která obývají státy a zájmy je obtěžují. Navíc Lipschutz dodává, že nejde jenom o boj ohledně bezpečnosti mezi národy, ale je to taky boj ohledně významů bezpečnosti (popřípadě definování hrozeb) (Lipschutz, 1998: 9).

Lipschutz používá při rámcování tématu rozsah národních států, což ale neznamená, že tato teorie nelze přenést i do státu jako takového. Tak jako můžou jednotlivé státy vidět nebezpečí a hrozbu v určitém chování či jednání států ostatních, tak stejně tak může každý člověk sám za sebe považovat za hrozbu něco jiného. V Případě žhářského útoku ve Vítkově se ale značná většina jednotlivců shodla na definování těchto hrozeb, bylo to samozřejmě násilí, nebezpečí extremismu, možný strach z budoucího opakování takových činů (což osobně pokládám za největší hrozbu) a všechny tyto faktory byly podtrženy úmyslným etnicky motivovaným žhářstvím.

Sekuritizace je samozřejmě konceptem sociální konstrukce a podle autora má „specifický význam jenom v rámci specifického sociálního kontextu“ (Lipschutz, 1998: 11). Což lze doložit na jednoduchém příkladu, který jsem už v rámci této práce přikládala a ráda bych ho zde alespoň částečně shrnula a uvedla do českého kontextu. Pokud vezmeme dva pojmy *neonacismus* a *terorismus* a porovnáme jejich významy v americkém a českém kontextu,

dojdeme k závěru, že ač je každý do větší či menší míry v daném státě sekuritizován, v tom druhém státě (sociálním kontextu) nemusí nabývat žádného významnějšího významu.

V českém současném i historickém prostředí hrál nacismus a posléze neonacismus roli takovou, že jej každý dokáže definovat. Řada válečných křivd se může držet v rodinách po generace a projevy současných neonacistických hnutí v Česku jsou tak výrazné (divoké demonstrace a podobně), že je lze jen těžko nevnímat nebo dokonce přehlížet. Na druhou stranu pojem *terrorismus* podle mého názoru v tuzemsku není sekuritizovaným tématem. V České republice se neudál žádný teroristický útok a teroristické operace zprostředkované médií může většina obyvatel brát jako příliš vzdálené na to, aby mohly obyvatele Česka nějak zásadně ohrozit. Terorismus bude většina lidí mít spojený hlavně s jedenáctým zářím 2001 nebo některými útoky separatistů na blízkém východě či Kavkazu mezi jednotlivými znepřátelenými skupinami.

Vedle toho, když bychom se obrátili do prostředí amerického, tam pojem neonacismus nevyvolá žádné výrazné emoce. Zásadní roli tady hrají faktory jak společenské, ale taky hlavně ty historické či geografické. Spojené státy Americké nemají žádnou velkou zkušenost s neonacismem jako takovým a jeho geografické místo vzniku dělí od Spojených států Atlantický oceán. Oproti tomu terorismus je slovem a pojmem číslo jedna, který vyvolá snad u každého Američana reakci, a to díky tomu, že byl sekuritizován po útocích jedenáctého září 2001. Tamní vláda udělala z terorismu tak nebezpečnou hrozbu pro stát (národ), že bylo třeba proti ní bojovat jakýmkoli prostředky. Slovo terorismus naprosto prostoupilo celou společnost a už přes deset let legitimizuje i sporné kroky americké vlády v zahraničních vojenských operacích. Jde tedy o dva výrazy, kdy každý vyvolává v určitém sociálním prostředí jinou reakci tak, jak byla společností (vládou, historicky, různými aktéry) konstruována.

Lipschutz se na toto konto zabývá následně i tím, jak je agenda nejenom definování bezpečnosti, ale taky „re-definováním bezpečnostní“ procesem, který přináší na pole bezpečnosti různé další aspekty. Tvrdí, že redefinováním bezpečnosti ve smyslu konvencí riskujeme to, že se budeme pokoušet aplikovat logiku armádního chování na ne-armádní témata (Lipschutz, 1998: 10). Zde bych chtěla podotknout, že tento přístup pohledu na ne-armádní či ne-vojenská

témata optikou armády, tedy silovou složkou, je podle první logickou reakcí v případě problematiky bezpečnosti, kterou může mít značná část lidí spojenou s bezpečnostní *fyzickou*. Proto tedy tato militantní optika. Důležité je si ale uvědomit, že (lidská) bezpečnost je složena z mnoha prvků a tím taky mnoha faktorů, které mohou být během života ohroženy a na které (viz výše) cílí třeba média při procesu vytváření atmosféry strachu.

2.4.5 koncept Michaela C. Williamse

Další z autorů, který se problematikou sekuritizace a potažmo vnímáním samotné bezpečnosti v rámci jednotlivých sociálních kontextů zabývá, je Michael C. Williams. Ten se na bezpečnost dívá skrz kulturní optiku, jak je vidět i ze samotného názvu sborníku *Culture and Security, Symbolic Power and the Politics of International Security*, který editoval. Podle něj je při studiu a při samotném chápání pojmu bezpečnosti naprosto stěžejní kultura a identita, od kterých se následně definování bezpečnosti odvíjí – a to dle Williamse mnohem víc, než desetiletí dříve. Jako další zásadní faktor pro pochopení a uchopení sekuritizace vidí schopnost „racionalistických a materialistických teorií ocenit a teoretizovat účinky dynamiky identity na bezpečnostní vztahy“ (Williams, 2007: 8).

Tento pohled by měl mimo jiné hrát taky jednu z významných rolí při zkoumání toho, jak česká média informovala o žhářském útoku. Jak již bylo několikrát uváděno, různé novinové titulky se zaměřovaly na různé komponenty dané události. Některé braly jako stěžejní osu tématu brutální útok na malé dítě, jiné útok pojímaly na základě etno-rasismu menšin a podobně. Publikum (čtenář, divák či případně posluchač) si potom mohlo vybrat takovou identitu, se kterou se v rámci kauzy ztotožní. Pokud je někdo hlubokým zastáncem lidských práv a práv menšin vidí jinou linku, než lidé v roli rodičů dvouletých dívek, kteří si mohli představit, že by se něco takového stalo právě jejich dceři. Média tak pracují s různými možnostmi forem identifikace v rámci jednoho daného tématu, a že jich bylo na výběr při žhářském útoku ve Vítkově mnoho.

Williams dále k tématu vztahů mezi bezpečností, kulturou a identitou dodává, že background, který za těmito vztahy stojí, by měl být viděn prostřednictvím „liberální senzibility“, a to v rámci pohledu na politiku bezpečnosti. Dodává taky, že „historický přístup k vytváření nových souborů erudovaných praktik je odpovědí na určitý chaos nebo násilí“ (Williams, 2007: 10). Jinými slovy je důležité vnímat proměny společnosti způsobené násilím či chaosem k tomu, abychom mohli pochopit vztahy mezi bezpečností a kulturou v dané společnosti, v dané době a hlavně na daném místě či v daném prostředí (jak politicky, tak geograficky).

2.4.6 koncept Didiera Biga

Dalším autorem, jehož teorii bych chtěla ještě v rámci konceptu sekuritizace použít, je Didier Bigo. Konkrétně jde o kapitolu *Globalized (in)security* z publikace *Terror, Insecurity and Liberty, Illiberal Practices of Liberal Regimes after 9/11*. Jak už vyplývá z názvu knihy, teoretik se věnuje americkému prostředí po teroristických útocích z jedenáctého září 2001, což je téma nejvíc diskutované v rámci teorie sekuritizace díky svému největšímu sekuritizačnímu dopadu. Podle Biga je sekuritizace polem „profesionálního managementu“, neboli těmi, kdo dané téma sekuritizují, je skupina lidí s výrazným vlivem ve společnosti (Bigo, 2008: 10). S tím nelze v rámci analýzy sekuritizace tématu žhářského útoku ve Vítkově nesouhlasit. Byly to autority politického prostoru či odborníci z oborů sociologie či psychologie, kteří dané téma svými vyjádřeními sekuritizovali. Jako prostředek jim k tomu dopomáhala média medializací jejich výroků a následné zvýšené pozornosti problematice takovou mírou, že se z události stalo téma číslo jedna.

Bigo tvrdí, že strategické funkce, kterými je selektována kontrola a dohled určitých vybraných skupin, by se daly shrnout na základě (1) „diskurzu narativit policie, armády soudních institucí, teroristických hrozeb, mezinárodního organizovaného zločinu a spojnicemi mezi fenomény imigraci, minorit a lidmi hledajícími azyl, (2) specifických architektonických zařízení, jako jsou centra pro separatisty, vazební zóny uvnitř mezinárodních letišť,

zadržovací centra pro deportované osoby, které ilegálně přišly na nějaké území či (3) administrativního tlaku“ (Bigo, 2008: 37). Podle autora jsou tyto oblasti (plus některé další, které v kapitole uvádí) půdorysem, na kterém lze hledat ty typy lidí či také skupiny, které je podle vlád třeba kontrolovat za účelem preventivního zajištění bezpečnosti.

Existují ale samozřejmě i jiná prostředí, ve kterých se rizikové skupiny lidí, kteří by mohli být hrozbou, vyskytují, aniž by o nich někdo výrazně věděl nebo by jim stát věnoval pozornost. Z vlastní zkušenosti bych tuto tezi chtěla podložit příkladem, který dokládá, že ač na nějakém území „operuje“ třeba skupina neonacistů, tak tomuto problému není věnovaná z pohledu státu pozornost taková, která by na daném místě mohla předcházet konfliktům, hrozbám a nebezpečným situacím.

Shrnutí

Ve středočeském městě Příbram funguje rozvinutá komunita neonacistů, která stojí za značným množstvím pouličních konfliktů, jak jsem měla možnost na vlastní oči vidět. Nicméně stát nemá v rámci zajišťování bezpečnosti nijaký zájem na tom, aby s touto situací, která ohrožuje většinou mladé lidi určitých skupin (punkery například) cokoli dělal, a to i přes výzvu v podobě petice podepsané víc než tisícovkou obyvatel tohoto bezmála čtyřiceti-tisícového města, kteří vyjádřili svůj souhlas s tím, že jim ve městě díky těmto neonacistům přijde nebezpečno.

Na tomto příkladu bych chtěla ukázat, že lokální faktor hraje v rámci sekuritizace daných témat stěžejní roli. Lokální i ve smyslu vzdálenosti do „centra“, tedy k těm, kdo by mohli s touto situací něco dělat. Tedy v Příbrami je neonacismus silně sekuritizován, nicméně na vládní úrovni nejsou činěny žádné kroky (i přes různé výzvy občanských iniciativ) k tomu, aby se stalo město bezpečnějším – neboli vláda nepovažuje takto konkrétně lokalizovaný problém neonacismu v jednom konkrétním městě za závažnou hrozbu i přes to, že pro určité skupiny v Příbrami je to téma navýsost sekuritizované.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

V rámci praktické části této diplomové práce se budu zabývat MAXQDA analýzou vybraného korpusu článků z konkrétních médií (převážně zpravodajských serverů). Cílem této části je zodpovědět otázky kladené v úvodu práce, tedy: Jak moc se média věnovala problematice neonacismu před žhářským útokem? V jaké souvislosti o současném neonacismu informovala? Jak konkrétně informovala média o samotném žhářském útoku? Které z vybraných médií věnovalo tématu největší prostor?

Než přistoupím k samotnému softwarovému programu MAXQDA a následné analýze, tak bych chtěla teoreticky uvést obecně kvalitativní výzkum, a to prostřednictvím vysvětlení využívání počítačové technologie v rámci těchto typů výzkumů. Problematice se věnuje autor Clive Seale v kapitole *Využitie počítačov pri analýze kvalitatívnych dat* v rámci publikace Davida Silvermana *Ako robiť kvalitatívny výskum*.

3.1 kvalitativní výzkum

Používání počítačů pro kvalitativní analýzu dat je v prostředí společenských věd poměrně nová záležitost. Rozvoj kvalitativní analýzy dat pomocí počítačů se pochopitelně mohl rozvinout až v několika posledních desetiletích, kdy svět IT zaznamenal radikální rozvoj. Průkopníky v kvalitativní analýze dat pomocí počítačů byli v osmdesátých letech literární vědci. Ti celkem záhy zjistili, že mohou pomocí počítačů snadno zjistit výskyt klíčových obrátů a slov ve zkoumaných textech, což pochopitelně velmi urychlilo práci s rozsáhlými soubory textů (Clive, 2005: 167).

„Společenští vědci využili výhody počítačů i při analýze dat, avšak až do začátku osmdesátých let dvacátého století se toto využití omezilo převážně na statistickou práci“ (Clive, 2005: 167). Tato skutečnost byla paradoxně způsobená více faktory. Těmi hlavními byla pochopitelně nižší dostupnost výpočetní techniky na straně jedné a náročnost vyžadovaných úkolů na straně druhé. Pro první počítače a jejich programovací jazyky bylo totiž pochopitelně

výrazně snazší vytvořit aplikaci pro statistickou číselnou analýzu, než pro kvalitativní analýzu textu. Navíc se dlouhou dobu musely kvalitativní metody ve společenských vědách smířit s pozicí jakési popelky vůči kvantitativním metodám. Což vlastně v tomto kontextu paradoxně pomohlo rozvoji kvalitativní analýzy dat pomocí počítačů. Zároveň ale, pokud budeme vnímat kvalitativní výzkum jako ortodoxii vůči kvantitativním metodám, můžeme říct, že tyto uvedené faktory byly zároveň největší překážkou, především pro to, že počítače, tedy práce s nimi symbolizovala jistou „dehumanizaci“, jenž byla často vyčítána právě kvalitativním metodám ve společenských vědách (Clive, 2005: 167). Tento symbol (label) navíc dodnes brání hromadnějšímu rozvoji počítačové analýzy kvalitativních dat, protože si stále řada vědců ve společenských vědách spojuje použití IT s něčím, co není pro svět společenských věd příliš vhodné. Pochopitelně není takové programové odmítání kvalitativní analýzy dat pomocí počítačů vhodné, protože zamlžuje jasné výhody této výzkumné metody (Clive, 2005: 167-168).

Na klady a zápory kvalitativní analýzy dat pomocí počítačů se nyní podívám trochu podrobněji. V zásadě je možné říci, že lze identifikovat především následující čtyři výhody: (1) „Rychlost při práci s velkými datovými soubory, možnost zkoumat větší množství otázek, (2) zpřesnění, díky získání přesného počtu jevů a identifikace deviantních případů, (3) usnadnění týmové práce díky vývoji konzistentních kódových schémat a (4) pomoc při rozhodnutích týkajících se výběru vzorku, až již z hlediska reprezentativnosti či rozvíjené teorie“ (Clive, 2005: 168).

Pochopitelně je však možné identifikovat i tři významné nevýhody použití počítačových programů pro kvalitativní analýzu dat. Jde o převážně o jevy vyplývající ze specifik IT světa. Především je tedy při práci s programy pro kvalitativní analýzu dat mít na zřeteli, že (1) použití programů pro kvalitativní analýzu dat může zkreslovat realitu, tedy data, jež podrobujeme výzkumu. Při využití programů pro kvalitativní analýzu dat totiž nejsme omezeni podobně jako při ruční práci se zvolenými daty a výzkum pomocí programů pro kvalitativní analýzu dat, tak často je daleko širší, než by musel. Počítačové programy pro kvalitativní analýzu dat tak paradoxně snižují analytičnost našeho výzkumu. S tím souvisí i problém druhý. (2) Používání počítačových programů pro

kvalitativní analýzu dat je sice úžasné pro práci s velkými datovými celky, ale špatné pro práci s těmi menšími. Nedostatečné výsledky od počítačové kvalitativní analýzy dat lze tak očekávat především při snaze o analýzu diskuze či mapování diskurzu (Clive, 2005: 175).

3.2 analýza výsledků získaných prostřednictvím MAXQDA

Pro analýzu jsem vybírala články pod klíčovým slovem „neonacismus“ v českém prostředí v období od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010 – tedy před žhářským útokem ve Vítkově a v období po něm. Zpracovávala jsem články ze zpravodajských serverů iDNES.cz, Novinky.cz, Aktuálně.cz, ihned.cz, lidovky.cz a z internetového portálu deníku Blesk. V následující části odpovím prostřednictvím MAXQDA programu na otázky kladené v úvodu této kapitoly.

První z nich zní: *Jak moc se média věnovala problematice neonacismu před žhářským útokem?* Podle korpusu vybraných článků se za období od 1. ledna do události ve Vítkově v noci z 18. na 19. dubna 2009 věnovala vybraná česká média problematice neonacismu nejčastěji v souvislosti s pochody či koncerty neonacistů, nebo s Dělnickou stranou sociální spravedlnosti v souvislosti se soudním procesem o jejím případném zakázání. Intenzita článků vybraných médií na téma neonacismus byla u Novinek.cz 14 článků, v souvislosti s neonacismem bylo na serveru iDNES.cz publikováno za toto období 12 článků, Aktuálně.cz vydalo na serveru články s klíčovým slovem neonacismus 4, zpravodajský server Hospodářských novin, tedy ihned.cz zveřejnil 12 článků, server lidovky.cz celkem 7 článků a server deníku Blesk uvedl v souvislosti s neonacismem článků celkem 9.

Už v tomto výčtu je vidět, že během čtyř měsíců se vybraná česká média zabývala problematikou neonacismu, respektive informovala o událostech v souvislosti s neonacismem s různou intenzitou. Nejmenší množství článků na toto téma mohli čtenáři číst na serveru Aktuálně.cz, naopak nejvíc se klíčové slovo neonacismus objevovalo v příspěvcích serveru Novinek.cz, kde jich bylo 14. Nejčastější podkapitoly, ve kterých média informovala o událostech v souvislosti s neonacismem, byly „krimi“ a „domácí události“.

Další kladenou otázkou byla otázka: *V jaké souvislosti o současném neonacismu informovala?* Jak jsem již psala výše, do období před médii označovanou událostí jako žhářský útok ve Vítkově byly souvislostmi, ve kterých bylo informováno o neonacismu v českém prostředí, hlavně pochody extremistů, radikálů a dále soudní proces s Dělnickou stranou. Po noci ve Vítkově se charakter zpráv obsahujících slovo „neonacismus“ značně proměnil. K oběma těmto zmíněným tématům přibyla rovina holocaustu, střetů neonacistů s Romy, tematika policejních zátahů na neonacisty organizovaných koncertech, policejních akcí proti propagaci neonacismu, otázky ohrožení demokracie a lidských práv, násilí, téma extremismu a radikalismu a taky širší téma přistěhovalecké politiky.

Na tomto příkladě je vidět, že obsahově se informování o neonacismu českými médii po útoku ve Vítkově výrazně proměnilo. Přibýlo mnoho dalších témat, se kterými byl neonacismus nově spojován. Podle MAXQDA byly nejčastějšími pojmy spojovanými s výrazem „neonacismus“ slova „útok“ a slova s kořenem „Rom“ (romský, romská, Romové a podobně). Tedy neonacismus se mnohem víc stal symbolem pro ohrožení Romů, než by byl spojován pouze s pochody či Dělnickou stranou. Z analýzy článků taky vyplývá, že slovo „neonacismus“ je významově často nepřesně nahrazováno výrazy „extremismus“ (extremisté) nebo „radikalismus“ (radikálové), což ale nejsou úplně přesné termíny, které by vystihovaly úplnou podstatu těch, kdo se k myšlenkám neonacismu hlásí. V tuto chvíli, kdy se zintenzívnilo informování o neonacismu s narůstajícími útoky na Romy či vyvíjenou agresí na Romy (pochody) se začala otázka neonacismu jako problému českého politického a společenského prostředí sekuritizovat.

Stěžejní otázkou pro ukázání rozdílných přístupů k informování o žhářském útoku ve Vítkově je: *Jak konkrétně informovala média o samotném žhářském útoku?* Na základě korpusu vybraných článků bych se chtěla zaměřit na jejich titulky, které o charakteru podávání či zprostředkovávání jednotlivými servery vypoví podle mého názoru nejvíce.

U serveru iDNES.cz se kauza ve Vítkově v první části případu (samotné informování o útoku) nejčastěji spojovala s výrazy s kořenem „Rom“ (romský, romská), „útok“, „popálení“, „demonstrace“, „extremismus“, „protest“,

„neonacismus“, „radikálové“, „rasismus“ a následně server přidával články s výpověďmi různých aktérů, tím nejčastějším byl tehdejší ministr pro lidská práva Michael Kocáb. V druhé části případu, kdy se řešily soudy s muži, které za čin státní zastupitelství obžalovalo, bylo o neonacismu informováno s největší intenzitou v souvislosti se slovy „zadržení“, „radikalismus“ a „policie“. Všechny tyto výrazy podle mého názoru evokují pocit hrozby, nebezpečí a můžou vyvolávat u čtenářů zvýšené obavy o vlastní bezpečnost.

Zpravodajský portál Novinky.cz o kauze ve Vítkově informoval v rámci titulků v první části nejčastěji se spojením výrazů „neonacismus“, „radikálové“, „hořící dům“, „pochod“, „nebezpečí“, „rasismus“, „boj“, „extremismus“, „policie“ a též v souvislosti s výrazy s kořenem „Rom“ (romský, romská). Jak se ukazuje, tak Novinky.cz už přímo útoku dávaly explicitně významy nebezpečí a boje, a to v rámci sekuritizace tohoto tématu. Tato tendence je vidět i v další části procesu řešení kauzy, kdy se server zaměřoval na spojitosti útoku s výrazy „výhružky“, „útočníci“, „neonacisté“, „odsouzení“ a „policie“.

Zpravodajský server Aktuálně.cz o žhářském útoku ve Vítkově v průběhu dubna a května 2009 uváděl v titulcích nejčastěji výrazy „utrpení“, slova s kořenem „Rom“ (romský, romská), „tolerance“, „extremismus“, „vyšetřování“, „demonstrace“, „popálení“, „rodina“. Tady je vidět proměňující se tendence spojování jednotlivých výrazů s různými významy. Aktuálně.cz rámcovělo téma v tomto období dvěmi oblastmi, kterými jsou zjednodušeně řečeno policejní vyšetřování a druhou je oblast sociální, protože se zde objevují pojmy jako „rodina“ nebo „tolerance“. V druhé části informování, které se věnovalo zatčení útočnicků a následných soudů, se na tomto serveru v titulcích nejčastěji objevují výrazy „policie“, „útočník“, „podezřelí“, „dopadení“, a dále příběhy spojené s vývojem popálení dvouleté Natálie.

Informační server Hospodářských novin s webovou adresou ihned.cz psal o žhářském útoku ve Vítkově nejčastěji ve spojení se slovy „neonacismus“, „Romové“, „strach“, „popálení“, „obvinění“. Ve srovnání s ostatními servery není množství článků o dané události zdaleka tak rozsáhlé, jako zpravodajských serverů ostatních.

Internetový server lidovky.cz spojoval informování o žhářském útoku ve Vítkově v rámci svých headlinů s pojmy „zásah“, „neonacismus“, „Romové“,

„zásah“, „napadení“, „radikálové“ a v následující části případu „vyšetřování“, „rasismus“, „policie“, „ultrapravice“, „protesty“ či „radikálové“.

Portál deníku Blesk se zřejmě nejvíc ze všech vybraných médií věnoval v rámci žhářského útoku linii osobního příběhu popálené dvouleté Natálie. V souvislosti s tímto tématem se v titulcích nejčastěji objevovala slova a výrazy „utrpení“, „strach“, „boj o život“, „operace“, „zohavení“, „kritický stav“, „neonacismus“ a „extremismus“. V tomto přístupu informování deníkem Blesk je jasně viditelný rozdíl uchopení tématu oproti zpravodajským serverům předešlým. Články na serveru deníku Blesk jsou mnohem víc emočně podněcující a zaměřují se na vývoj kauzy prostřednictvím konkrétního vývoje a následků popálení tehdy dvouleté dívky.

Co se čtvrté kladené otázky týče, tedy: *Které z vybraných médií věnovalo tématu největší prostor?*, tak největší množství článků na téma konkrétně neonacismu vydal z vybraných zpravodajských serverů za období od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010 server lidovky.cz.

Česká média informovala po žhářském útoku ve Vítkově o neonacismu s mnohem větší intenzitou. Vedle článků zaměřujících se na již zmíněnou kauzu se příspěvky o neonacismu často orientovaly na následné protestní pochody, ale v médiích se začala řešit i otázka rasově motivovaných útoků vůbec, možného ohrožení lidských práv a dokonce demokracie a byl též dán prostor mnohým aktérům české politické i odborné scény k tomu, aby problematiku mohli okomentovat a vyjádřit své názory, znepokojení či případné návrhy řešení tohoto problému.

Pokud bychom se na informování českých médií o neonacismu podívali optikou symbolického interakcionismu, tak zde uvidíme že význam pojmu „neonacismus“ se v komentářích i pojetí médií proměňoval od ideologického hnutí, přes skupinu lidí vyznávající neonacismus po skupinu lidí, ze které vzešli radikální útočníci, kteří chtěli zapálit dům romské rodiny, potažmo Romskou rodinu jako takovou. Díky následné interpretaci médií byly tyto významy ještě přiživovány.

Při informování o neonacismu se v souvislosti s vítkovskou kauzou vytvořila morální panika, a to na základě vyzdvižení tématu, upřednostňování jej před tématy a událostmi jinými a taky díky intenzitě, kterou se události a

následnému dění okolo případu věnovala veškerá tuzemská média. Do této analýzy sice nebyla zahrnuta obrazová média, nicméně ta hrála v celém procesu informování nejenom o žhářském útoku, ale i o neonacismu jako takovém, podle mého klíčovou roli. Reportáže, přímé přenosy soudního procesu s obžalovanými z útoku nebo následně v kontextu neonacismu takzvané živé vstupy z terénu z neonacistických demonstrací ilustrují, jak velkým tématem je neonacismus pro česká média.

Svým přístupem média neonacismus sekuritizovala, a to nejenom díky již zmíněné intenzitě informování o něm, ale i následným dalším prostorem, který tomuto tématu dala. V novinách se často objevovaly komentáře, glosy či různá zamyšlení nad tím, jak velkým nebezpečím je neonacismus pro současnou českou společnost. Do jaké míry je pozornost jemu věnovaná přehnaná a do jaké míry bychom měli neonacismus chápat jako opravdu zásadní problém, který se začíná rozrůstat. Díky kauze ve Vítkově otevřela česká média nový prostor pro diskusi o nebezpečí neonacismu, o jeho hrozbách a vlastním prostřednictvím vyvolávala ve společnosti (možná adekvátní pro ty, kterých se tento problém konkrétně týká) přehnanou atmosféru strachu a napětí.

Dalšími aktéry, kteří téma neonacismu sekuritizovali, byli čeští politici, komentátoři, sociologové či psychologové, kteří uvažovali o neonacismu jako o „politické invazi extremistů“ (Topolánek), obávali se „přímého násilí vůči obyvatelstvu“ (též tehdejší premiér Topolánek), nazývali skutek „surovým odporným zločinem“ (Klaus), nicméně někteří další významní aktéři, kteří dostali prostor, v následnosti po odsouzení činu kritizovali média, za jejich přehnaný zájem o tuto kauzu. Mezi nimi byl třeba tehdejší hradní kancléř Petr Hájek, který označil „hysterické informování o kauze za nepřijatelné“.

Média tedy podle mého názoru přispěla největším dílem k sekuritizaci neonacismu v Česku, a to díky přehnanému prostoru a vytváření morální paniky ohledně žhářského útoku ve Vítkově. Netvrdím, že před touto kauzou nebyl problém neonacismu v Česku znatelný, nicméně po této události se stal mnohem prioritnějším a na žebříčku zájmu veřejnosti se posunul o několik úrovní výše.

4. ZÁVĚR

Neonacismus se v českém společenském i politickém prostředí stal aktuálním problémem po rasisticky motivovaném útoku neonacistických žhářů ve Vítkově, kteří vhodili zápalnou láhev do domu romské rodiny. Byla to právě tato událost, která zintenzívněla informování českých médiích o neonacismu a extremistických skupinách v souvislosti s narůstající rasovou nesnášenlivostí.

Informování českých médií o neonacismu se proměňovalo v závislosti na této události. Problematice neonacismu v souvislosti s rasismem či pochodům pravicových radikálů byl v médiích posléze věnován mnohem větší prostor. Neonacismus se stal společensky hluboce diskutovaným tématem, ke kterému se vyjadřovala jak řada odborníků na extremismus, tak i čeští politici, psychologové nebo sociologové. Právě tento značný prostor, který byl těmto komentářům v médiích dán, ještě podpořil myšlenku toho, že neonacismus je aktuálním problémem, který je potřeba v rámci tuzemského prostředí řešit.

První kapitola práce se týká konceptu morální paniky. Kolem události, které média přiřkla nálepku „žhářský útok“, byl vytvořen mediální poprask, který někteří autoři interpretují prostřednictvím teorie morální paniky (Cohen, 2011; Krinsky, 2013; Volek, 2000; Thompsom, 1998; Goode, Ben-Yehuda: 1994). Morální paniku popisují jako „zvětšující se cyklus reportáží o určité kategorii asociálního chování nebo dalších nežádoucích událostí, nebo jako reakci určité sociální skupiny založené na falešném nebo přehnaném dojmu, že chování nějaké jiné skupiny je nebezpečné nebo deviantní (Cohen, 2011). Jiný autor se při definování morální paniky zaměřuje na společenské prostředí, ve kterém „dominantní společenský řád neposkytuje jasnou odpověď na otázku, jak řešit daný problém“ (Volek, 2000) nebo třeba jako Thompson, který vytyčil pět základních bodů, obsahujících například „identifikování hrozeb, reakcí autorit, zvětšujícího se zájmu veřejnosti“, k tomu, aby morální paniku mohl definovat.

Mediální reakce na žhářský útok ve Vítkově splňuje většinu vytyčených kritérií morální paniky autora Jaromíra Volka. Existuje zde kampaň, která je vedena proti skupině lidí (čtyři muži vyznávající neonacismus), je zde též pocit ohrožení obyvatel z toho, že by událost mohla činit společnost nebezpečnější a je tu také jasný a neoddiskutovatelný prvek morálního standardu, jehož

překročení vyvolá nevoli u veřejnosti (Volek, 2000: 99). V případě žhářského útoku to bylo popálení dítěte, - tehdy dvouleté Natálie, která byla při útoku v domě a na jejíž postýlku dle médií dopadly některé ze zápalných lahví.

Zapříčinění morální paniky médiím přičítá i již zmíněný autor Stanley Cohen. Podle jeho definice, že jde o situaci, kdy je „nějaká událost, osoba či skupina lidí označena za hrozbu sociálních hodnot a zájmů“, je informování o žhářském útoku ukázkovým příkladem, který tuto teorii potvrzuje. V podání českých médií se stalo ze žhářského útoku ve Vítkově téma číslo jedna pro několik dní a měsíců a jeho intenzita se měnila v průběhu dalších nově zjištěných informací o kauze a posléze se soudním procesem s obviněnými či zdravotním vývojem dvouleté dívky. Zřejmě největším důkazem naplnění parametrů morální paniky byly živé přenosy ze soudní síně s obžalovanými, což dokládá, jak zásadní prostor byl v živém vysílání českého zpravodajství dán tomuto případu.

Teorii morální paniky lze v souvislosti s informováním médií o této kauze zasadit do širšího rámce symbolického interakcionismu (Jeon, 2004; Edelman, 1985), kterému se věnuje kapitola následující. Tento koncept se věnuje procesu, kdy se proměňuje a vyvíjí podstata významů jednotlivých výrazů. Následkem toho pak tyto výrazy a pojmy, jako je třeba „neonacismus“ získávají prostřednictvím toho, jak o nich mluví různí aktéři, různé symbolické významy. Stěžejním procesem změny významů je interpretace těchto výrazů. Prostřednictvím teorie symbolického interakcionismu v práci ukazují, jak se v médiích proměňovala podstata události žhářského útoku ve Vítkově podle toho, kdo a jak o ni hovořil či jak ji komentoval. Příkladem jsou například vyjádření tehdejšího prezidenta Václava Klause, který útok na romskou rodinu označil za „surový a odporný zločin“ nebo také za „zrůdný čin“. Ukázkou změny významu prostřednictvím dalšího komentáře je i příklad vyjádření tehdejšího předsedy vlády Mirka Topolánka, který rasově motivovaný přímý útok označil za jeden „z nejnebezpečnějších projevů extremismu“ a varoval před „politickou aktivizací extremistů a přímým násilím vůči obyvatelstvu“.

V další kapitole se věnuji související teorii, která zmíněné dvě doplňuje a svým způsobem rozvíjí – jde o koncept sekuritizace (Altheide, 2002; 2006; Buzan, 1997; Stritzel, 2011; Lipschutz, 1998; Williams, 2007; Bigo, 2008). Ten

se zabývá problematikou témat, ze kterých různí aktéři dokáží sociálně vykonstruovat existenční problémy. V takovém případě, že je nějaký objekt úspěšně sekuritizován, je pak možné legitimizovat jednání, která mají daný problém řešit a případně odstranit vykonstruovaný pocit nebezpečí.

V souvislosti s tématem mé práce bylo sekuritizování chování čtveřice pravicových extremistů (vyvolání ve společnosti pocitu nebezpečí a obav z hrozby, že by takovéto útoky mohly dál pokračovat), ale sekuritizovala se i jakákoli další témata související s neonacismem, a to podle mého názoru díky médiím a zvýšené mediální pozornosti.

Sekuritizace daného problému funguje v takovém případě, že ve společnosti vzniká takové napětí, že právě tato společnost přijme téma jako nebezpečné a ohrožující. Existuje mnoho aktérů, kteří můžou téma sekuritizovat. V případě žhářského útoku ve Vítkově téma sekuritizovala jak politická reprezentace, tak odborníci z řad sociologů, psychologů, ale taky třeba policie, a nebo jednotlivé vládní i nevládní organizace, hlavně ty zaměřené na romskou problematiku – a to všechno díky prostřednictvím médií. Média byla a jsou nástrojem k úspěšné sekuritizaci, protože v současné době jsou samozřejmě součástí každodenního života lidí a splňují taky funkci toho nejvýraznějšího komunikačního kanálu.

Právě média mají podle Altheida významnou moc ovlivňovat, nebo dokonce vytvářet ve společnosti atmosféru strachu. Společnost chce být v podstatě v rámci narůstající touhy po bezpečí neustále informována o nebezpečí, tudíž o událostech a zprávách, které mohou vyvolat atmosféru strachu. Díky tomuto vzájemně provázanému systému pak lidé bez kritického myšlení přijímají zprávy psané optikou nebezpečí snadněji, než kdyby byla podávána jinak – a to díky vlastnímu zájmu o dění, které by je mohlo ohrozit.

Kapitola o sekuritizaci propojuje teoretický koncept s praxí mediálního světa, a to například častým spojováním výrazů takovým způsobem, že jeden získá význam toho druhého do takové míry, že při vyslovení nebo přečtení prvního se nám ten druhý evokuje. Například častým až ustáleným se stalo v rámci problematiky nacionalismu spojení „pochod extremistů“ (či „pochod radikálů“). Toto spojení tak zevšednělo, že může v médiích zaznít pouze informace, že „... se chystá pochod ...“ a už to může člověku evokovat mnohem

víc pochod extremistů, než například pochod proti rakovině prsu. Díky používání těchto spojení pak média uplatňují tu moc vyvolávat dle Altheida atmosféru strachu.

Silnou zbraní v rámci konceptu sekuritizace je vliv, který má. Pokud je téma sekuritizováno „správně“, může mít tato sekuritizace vliv klidně na celou společnost. Ukázkovým příkladem, který bývá v souvislosti s teorií sekuritizace nejčastěji spojován, je sekuritizování terorismu ve Spojených státech amerických po útocích z jedenáctého září 2001. Z dosud víceméně opomíjeného pojmu „terorismus“ se přes noc stalo to nejpoužívanější slovo politiků, novinářů i komentátorů. Na základě sekuritizování pojmu terorismus pak Spojené státy legitimizovaly svou vojenskou expanzi do několika států blízkého východu, dokonce pod nálepkou „boje proti terorismu“.

To se v Česku v souvislosti s neonacismem nestalo v takové míře. Neonacismus samozřejmě získal konotaci sekuritizace, nicméně rozhodně ne takového rozměru, jako terorismus v Americe. Záleží totiž nejenom na tom skutku, který sekuritizační proces spustí, ale taky na tom, na pro koho je téma sekuritizováno, tedy kdo má mít pocit, že právě „toto“ je problémem číslo jedna, kterého je třeba se obávat a který může být vážně nebezpečný. Ten rozdíl mezi sekuritizování terorismu ve Spojených státech a neonacismu v Česku je v tom, že jej v České republice rozhodně nepřijala společnost jako celek. Oproti kolektivní identitě Američanů nabývá v tuzemsku neonacismus významnou formu ohrožení a nebezpečí pro ty, kterých se konkrétně týká, což je způsobenou dlouhodobou laxností a tradičním nezájmem české společnosti o takto specifická témata. Neonacismus jako hrozbu tak vnímali především ti, proti kterým je jejich nenávisť namířena, tedy hlavně menšiny a nejčastěji Romové. Svou roli v takovémto chápání mají i média, a to především díky tomu, že tyto dva pojmy (*neonacismus* a *Rom*) dávala přehnaně do vzájemného vztahu.

Postupem času se ale sekuritizovaná témata mění a ač je pro Romy v Česku a jiné menšiny neonacismus jednou z hlavních hrozeb nebo tím, co u nich vyvolává pocit nebezpečí, pro většinu z ostatních skupin, které chápaly neonacismus jako bezpečnostní problém, ať už z jakéhokoli důvodu, ta přílišná

obava a hrozby vyprchávají – i díky tomu, že se toto téma neobjevuje v médiích.

Na základě analýzy prostřednictvím softwaru MAXQDA, určeného na analýzu kvalitativních dat z řady postupů CAQDA (Computer Assisted Qualitative Data Analysis), jsem si potvrdila původní tezi, že v rámci vytyčeného časového úseku od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010 byla problematika žhářského útoku ve Vítkově i v souvislosti s neonacismem věnována nadměrná pozornost. Média též v průběhu tohoto období proměňovala problematiku neonacismu ze zpráv o pochodech radikálů v jinou dimenzi, a to v narůstající rasovou nesnášenlivost ve společnosti nebo ohrožení demokracie.

V rámci analytické části jsem po zpracování rozsáhlého korpusu článků vyhledávaných na zpravodajských serverech skrz klíčové slovo „neonacismus“ odpověděla na v úvodu položené otázky. Při hledání odpovědi na otázku: *Jak moc se média věnovala problematice neonacismu před žhářským útokem?*, jsem zjistila, že v rámci čtyřměsíčního období (od začátku vytyčeného období 1. ledna 2009 do žhářského útoku v noci z 18. na 19. dubna 2009) se média problematice neonacismu příliš nevěnovala, respektive vybrané zpravodajské servery dávaly tomuto tématu různě velký prostor, nicméně celkově ve srovnání s intenzivní mediální „masáží“ šlo pouze malý počet článků.

Další kladenou otázkou byla otázka: *V jaké souvislosti o současném neonacismu informovala?*, jsem došla k závěru, že se charakter informování médií o neonacismu po žhářském útku ve Vítkově významně proměnil. K oběma těmto zmíněným tématům přibyla rovina holocaustu, střetů neonacistů s Romy, tematika policejních zátahů na neonacisty organizovaných koncertech, policejních akcí proti propagaci neonacismu, otázky ohrožení demokracie a lidských práv, násilí, téma extremismu a radikalismu a taky širší téma přistěhovalecké politiky.

Další výzkumná otázka práce zněla: *Jak konkrétně informovala média o samotném žhářském útku?* Tu jsem zodpovídala pomocí analýzy jednotlivých titulků vybraných článků. Různé zpravodajské servery dávaly žhářský útok ve Vítkově do souvislosti s různými dalšími výrazy, nejčastěji se objevovaly výrazy „neonacismus“, „Romové“, „policie“, „extremismus“, „vyšetřování“, „radikálové“, „protest“, „extremismus“ nebo „popálení“. A co se čtvrté kladené otázky týče,

tedy: *Které z vybraných médií věnovalo tématu největší prostor?*, tak největší množství článků na téma konkrétně neonacismu vydal z vybraných zpravodajských serverů za období od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010 server lidovky.cz.

Lze tedy říci, že informování českých médií o současném neonacismu v České republice se proměnilo na základě žhářského útoku ve Vítkově do takové míry, že média v určitém období dokázala vyvolat ve společnosti morální paniku a neonacismus do jisté míry u určité části společnosti svým prostřednictvím sekuritizovala. V současnosti je nicméně intenzita informování o neonacismu jak v tištěných novinách či na zpravodajských serverech či v obrazových médiích podle mého názoru na takové úrovni, jako byla před žhářským útokem – tedy že se média zajímají v souvislosti s neonacismem znovu jen o jejich pochody a případné demonstrace a toto téma ztratilo význam možného reálného ohrožení demokracie v Česku.

5. SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

Aktuálně.cz, dostupné na: <http://www.aktualne.cz/>, 28. 4. 2014.

Altheide, David L. (2002). *Creating Fear. News and the Construction of Crisis* (New York: Aldine de Gruyter).

Altheide, David L. (2006). *Terrorism and the Politics of Fear* (Oxford: AltaMira Press).

Blesk.cz, dostupné na: : <http://www.blesk.cz>, 28. 4. 2014.

Bigo, Didier and Tsoukala, Anastassia, eds. (2008). *Terror, Insecurity and Liberty. Illiberal practices of liberal regimes after 9/11* (London and New York: Routledge).

Buzan, Barry et al. (1997). *Security: A New Framework for Analysis* (Boulder: Lynne Rienner Publishers).

Clive, Seale (2005). „Využitie počítačov pri analýze kvalitatívnych dat.“ In Silverman, David ed. *Ako robiť kvalitatívny výskum* (Bratislava: Ikar).

Cohen, Stanley (2011). *Folk Devils and Moral Panics. The creation of the Mods and Rockers* (Third Edition. London and New York: Routledge).

České noviny, dostupné na: <http://www.ceskenoviny.cz>, 28. 4. 2014.

ČT 24, Česká televize, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24>, 28. 4. 2014.

Divišová, Kristýna (2012). *Sekuritizace imigrace v Arizoně*, dostupné na: <http://postfsv.wordpress.com/2012/11/21/sekuritizace-imigrace-v-arizone/>, 28. 4. 2014.

Goode, E., Ben-Yehuda, N. (1994). *Moral Panic: The Social Construction of Deviance* (Wiley: Blackwell).

Herman, Nancy J., Reynolds, Larry T. (1994). *Symbolic Interaction: An Introduction to Social Psychology* (New York: General Hall).

iDNES.cz, dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz>, 28. 4. 2014.

iHned.cz, dostupné na: <http://zpravy.ihned.cz>, 28. 4. 2014.

Jeon, Yun-Hee (2004). The Application of Grounded Theory and Symbolic Interactionism. *Scand J Caring Sci*, 18: 249-256.

Krinsky, Charles ed. (2013). „Introduction: The Moral Panic Concept.“ In *The Ashgate Research Companion on Moral Panic* (Irvine: University of California).

Lidovky.cz, dostupné na: <http://www.lidovky.cz>, 28. 4. 2014.

Lipschutz, Ronnie D., ed. (1998). *On Security* (New York: Columbia University Press).

Ministerstvo vnitra ČR, dostupné na: <http://www.mvcr.cz>, 28. 4. 2014.

Novinky.cz, dostupné na: <http://www.novinky.cz>, 28. 4. 2014.

ROMEIA, dostupné na: <http://www.romeia.cz>, 28. 4. 2014.

Sociology, about.com, dostupné na: <http://sociology.about.com/>, 28. 4. 2014.

Stritzel, Holger (2010). Security as Translation: Threats, Discourse, and the Politics of Localisation. *Review of International Studies* 35(5):2491-2517.

Stritzel, Holger (2011). Security, the Translation. *Security Dialogue* 42(4-5):343-55.

Subculture list, dostupné na: <http://subcultureslist.com/>, 28. 4. 2014.

Symbolický interakcionismus a kvalitativní výzkum, dostupné na: <http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/symbint.htm>, 28. 4. 2014.

The Guardian, dostupné na: <http://www.theguardian.com>, 28. 4. 2014.

Thompson. Kenneth (1998). *Moral Panics* (London: Routledge).

TV Nova, dostupné na: <http://tn.nova.cz>, 28. 4. 2014.

Týden.cz, dostupné na: <http://www.tyden.cz>, 28. 4. 2014.

U.S: Department of State, Office of the Historian, dostupné na: <http://history.state.gov/>, 28. 4. 2014.

Volek, Jaromír (2000). „Konstrukce morální paniky a sociální exkluze.“ In Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity (Brno: Fakulta sociálních studií).

Williams, Michael C. (2007). *Culture and Security: symbolic power and the politics of international security* (London and New York: Routledge).

6. RESUMÉ

I tried, under the terms of this diploma work, to present how Czech media inform about contemporary neo-Nazism. I set aside the period of the beginning 2009 till the end of 2010 for the research of this topic. These years were chosen entirely on purpose since an neo-Nazism motivated cardinal event happened in April 2009, which changed information on neo-Nazism.

The event was an arson attack in Vítkov, in which a group of four men, who proclaimed being neo-Nazists, threw flammable bottle into a house of a Romany family at night April 18/ 19. They most probably did not know, that the family had been in. The aim of this work is to show, how media information on neo-Nazism has changed due to this event.

I use several theoretical concepts to interpret and support ideas in the work. The first one is the moral panic concept. I make use of models of moral panic by Jaromír Volek, Kenneth Thompson, Erich Goode, Nachman Ben-Yehuda and mainly the author Stanley Cohen, who is the most bounded to the term of moral panic.

The next theoretical concept I use is symbolic interactionism. This theory is concentrated on the change in meaning of different expressions. It is focused on different symbolic meanings with different expressions presented by various participants to given terms, expressions or words as well as on how the meaning of expressions can change thanks to different interpretation of these expressions.

The leading theoretical concept which I deal with in the work is the theory of securitization. This theory operates with the belief that different topics can be securitized by various participants, they can be labeled for being as dangerous as they become a threat for the society. Securitization assembles specific participants who possess the power to securitize, further suitable conditions or corresponding audience. Steps which are necessary to eliminate this threat are possible to be legitimated on basis of securitization of a given topic. I use concepts by several various authors in the part devoted to securitization.

I analyse the corpus of articles from selected news servers in the practical part of the work using software tool MAXQDA. Thanks to this analysis I try to find answers to the following questions. How much attention did the media devote to the issues of neo-Nazism before the arson attack? What connection did they inform about contemporary neo-Nazism with? How specifically did the media inform about the arson attack itself? Which of the chosen medium devoted the largest space to the topic? Although there still remains one question, even when the given questions are answered.... Where does the power of media reach up to?